

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Analýza udržitelnosti cestovního ruchu vybrané destinace
cestovního ruchu

(Percepce socio-kulturních dopadů cestovního ruchu místními
obyvateli Janských Lázní a Askania Nova)

Bakalářská práce

Autor: Sára Bouzková
Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Hradec Králové

duben 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 29.4.2020

vlastnoruční podpis

Sára Bouzková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. RNDr. Josefovi Zelenkovi, CSc. za metodické vedení práce, jeho rady, připomínky a ochotu. Také děkuji své rodině a příteli za nekončící podporu po celou dobu studia a Evženovi Bezpalkovi za profesionální překladatelskou asistenci.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá percepcí socio-kulturních dopadů místními obyvateli v chráněných oblastech destinací Janské Lázně v Krkonoších a Askania Nova na jihu Ukrajiny. V teoretické části práce je analýzou odborné literatury rozpracována problematika udržitelného cestovního ruchu v chráněných územích s důrazem na specifika socio-kulturního prostředí. Praktická část zahrnuje historicko-geografický rozbor obou destinací s informacemi získanými z rozhovorů s místními obyvateli a přímým pozorováním. Pozitivním rysem vnímaným místními obyvateli obou destinací v souvislosti s turismem je ekonomická prosperita. Mezi negativní efekty spadá turistifikace, efekt turistické pasti a módnosti v Janských Lázních, a komodifikace a komercializace v destinaci Askania Nova. Vztah místních obyvatel vůči návštěvníkům a rozvoji cestovního ruchu dle Doxeyho iritačního indexu byl definován na úrovni apatie v Janských Lázních a euforie v destinaci Askania Nova.

Annotation

Title: Analysis of Sustainable Tourism in a Selected Destination

Subtitle: Perception of Social and Cultural Impacts of Tourism by Local Residents of Janské Lázně and Askania Nova

This Bachelor thesis explores the perception of social and cultural impacts by local residents in the protected areas of Janské Lázně in the Giant Mountains and Askania Nova in the south of the Ukraine. In the theoretical part the author, on the basis of a literature review, describes issues of sustainable tourism in the protected areas with an emphasis on the specifics of social and cultural environment. The practical part contains a historical and geographical analysis of both destinations, including information obtained from the interviews with local residents and direct observations. The findings show that the economic prosperity is the positive attribute, which is perceived by local residents in both destinations. On the contrary, the negative attributes are touristification, the effect of tourist traps, the fashion effect in Janské Lázně, and commodification and commercialization of tourist resources in Askania Nova. In conclusion, the

relationship between the local residents and the visitors and the development of tourism according to the simplified Doxey irritation index was defined on the level of apathy in Janské Lázně, and euphoria in Askania Nova.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce a metodika zpracování.....	3
2.1	Cíl práce.....	3
2.2	Metodika zpracování.....	3
3	Teoretická část.....	6
3.1	Cestovní ruch a jeho (ne)udržitelnost.....	6
3.2	Udržitelný cestovní ruch.....	7
3.3	Udržitelnost cestovního ruchu v chráněných územích ČR.....	9
3.3.1	Socio-kulturní dopady na život místních obyvatel.....	10
3.3.2	Způsoby zjišťování socio-kulturních dopadů.....	14
3.3.3	Socio-kulturní únosná kapacita.....	14
3.3.4	Psychologicky únosná kapacita.....	15
3.3.5	Ekologicky únosná kapacita.....	15
3.4	Optimalizace cestovního ruchu v chráněných územích.....	16
4	Praktická část.....	22
4.1	Janské Lázně.....	22
4.1.1	Historicko – geografické vymezení území destinace Janské Lázně.....	22
4.1.2	Sběr informací a průběh šetření v Janských Lázních.....	24
4.2	Askania Nova.....	34
4.2.1	Historicko-geografické vymezení území destinace Askania Nova.....	34
4.2.2	Sběr informací a průběh šetření v Askania Nova.....	36
4.3	Komparace obou destinací.....	41
5	Shrnutí výsledků práce.....	45
6	Závěry a doporučení.....	48
7	Seznam zdrojů.....	49

8	Přílohy.....	53
9	Zadání práce (kopie).....	62

1 Úvod

„The world is not given by his fathers, but borrowed from his children.“
(„Zemi nedědíme po předcích, nýbrž si ji jen vypůjčujeme od našich dětí.“)

(Berry, 1971)

V návaznosti na citát je i v průběhu celé této práce apelováno na uvědomění si důležitosti aplikace a rozvoje udržitelného cestovního ruchu. Ten je založen na respektování environmentálních i kulturních hodnot a snaží se je svým působením neporušovat a zachovat. Oproti tomu vývoj masového cestovního ruchu dosahuje značné rychlosti nejen ve svém expanzivním rozvoji, ekonomickém či geografickém, ale i v negativních dopadech na environmentální prostředí. V této práci je pozornost především věnována sociálnímu a kulturnímu prostředí, které je tradičně vytvářeno místní komunitou.

Konkrétně se práce zabývá percepcí socio-kulturních dopadů na místní obyvatele Janských Lázní a destinace Askania Nova. Město Janské Lázně je svým geografickým umístěním atraktivním místem pro široké spektrum návštěvníků. Jelikož je město součástí chráněného území, konkrétně leží v Krkonošském národním parku, rozvoj cestovního ruchu by měl respektovat křehkost environmentálních hodnot. Závažnost dopadů na environmentální prostředí je u veřejnosti momentálně v médiích značně popularizovaná, proto byl výzkum zaměřen na problematiku socio-kulturních efektů dopadajících na místní komunitu, která bývá přehlížena. Janské Lázně jsou navštěvovány nejen pro své přírodní bohatství, jsou především známé jako lázeňské město, ve kterém se léčí lidé s různými diagnózami. Město je pro svou bezprostřední blízkost u Černé hory oblíbeným lyžařským střediskem v zimních měsících. A zcela novou atraktivitou, která láká nespočet návštěvníků, se stala Stezka korunami stromů, která bezbariérovým zpřístupněním umožňuje široké veřejnosti kromě edukace o vývoji lesa i výhled do krajiny.

Pro srovnání je v práci analyzována destinace Askania Nova na Ukrajině, která je stejně jako Janské Lázně součástí chráněného území. Askania Nova leží na samé

jihu Ukrajiny, nedaleko poloostrova Krym. Pro svou přírodní atraktivitu a kulturní jedinečnost je hojně navštěvována velkým počtem turistů a návštěvníků.

Obě destinace byly vybrány pro svůj environmentální význam s historickým a kulturním přesahem, který zvyšuje jejich atraktivitu. Janské Lázně i Askania Nova jsou malá města prosperující z cestovního ruchu a nacházející se v chráněných územích, a proto byly k výzkumu a vzájemné komparaci vybrány. Destinace jsou pro výše uvedené rysy zdánlivě podobné, ale každá leží v jiném státu s rozdílným přístupem a úrovní aplikace managementu cestovního ruchu, což obohatilo výzkum o zajímavé postřehy a informace.

2 Cíl práce a metodika zpracování

2.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je definování vztahu rezidentů k návštěvníkům a rozvoji cestovního ruchu v destinacích Janské Lázně a Askania Nova pomocí zjednodušené škály Doxeyho iritačního indexu (Pásková, 2014). Analýzou vybraných destinací jsou určeny sociální a kulturní efekty způsobené cestovním ruchem na místní komunity. Primárním zdrojem jsou informace získané polostrukturovanými rozhovory s místními obyvateli a přímým zúčastněným pozorováním. Práce obsahuje komparaci dopadů turismu na sociální a kulturní prostředí destinací Janské Lázně a Askania Nova na Ukrajině. Výsledkem praktické části práce je charakteristika jednotlivých negativních socio-kulturních jevů s návrhem na jejich minimalizaci či eliminaci, což by zajistilo dlouhodobě udržitelné podmínky pro místní komunitu i cestovní ruch.

Výzkumné otázky, které byly stanoveny pro další šetření:

- Jaká je dle Doxeyho iritačního indexu míra iritace místních obyvatel Janských Lázní vůči návštěvníkům a obecně rozvoji cestovního ruchu v destinaci?
- Jaké dopady cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí jsou vnímány samotnými místními obyvateli Janských Lázní?
- Jaká je dle Doxeyho iritačního indexu míra iritace místních obyvatel destinace Askania Nova vůči návštěvníkům a obecně rozvoji cestovního ruchu?
- Jaké socio-kulturní efekty cestovního ruchu jsou společné a v čem se liší destinace Janské Lázně a Askania Nova na Ukrajině?

2.2 Metodika zpracování

Teoretická část bakalářské práce vychází především ze studia odborné literatury, která se tematicky věnuje udržitelnému cestovnímu ruchu, a to hlavně v chráněných územích. Důležitými knižními zdroji jsou tituly „*Udržitelnost*

cestovního ruchu“ od Páskové (2014) a „Udržitelný cestovní ruch: Management cestovního ruchu v chráněných územích“ od Zelenky, Těšitele, Páskové a Kušové (2013). Dalšími podstatnými zdroji informací jsou i mezinárodní publikace a články, které práci obohatily především v oblasti dopadů cestovního ruchu na místní komunitu v chráněných územích.

Teoretická část se zabývá základními zásadami dlouhodobě udržitelného cestovního ruchu s jeho specifiky při aplikaci v chráněných územích. Soustřeďuje se na problematiku dopadů neregulovaného cestovního ruchu na sociální a kulturní prostředí, reflektuje efekty, které úzce souvisí se socio-kulturní a psychologickou únosnou kapacitou. Zaměřuje se na způsoby zjišťování aktuální situace socio-kulturního prostředí v dané destinaci, z čehož vychází metodika způsobu šetření v praktické části. V teoretické části jsou také rozpracovány vybrané koncepty udržitelného cestovního ruchu s cílem stabilizovat a zlepšit sociální a kulturní prostředí místních obyvatel.

V praktické části byla důležitým základem podrobná analýza atraktivit destinace Janské Lázně včetně historického kontextu a vývoje cestovního ruchu. Konkrétně v kapitole s historicko-geografickým vymezením území Janských Lázní je citováno z bakalářské práce Kunštárové (2008), která historický vývoj obyvatel Janských Lázní čerpala z oficiálního webu Krkonošského národního parku, jehož obsah již není k dispozici. Z tohoto důvodu není čerpáno z primárního zdroje, nýbrž ze sekundárního, kterým je ona bakalářská práce. Dále je veškerá pozornost věnována jednotlivým dopadům na sociální a kulturní prostředí místní komunity. Šetření se opíralo především o zúčastněné přímé pozorování společně s polostrukturovanými rozhovory s místními obyvateli. Na základě svých odpovědí byli respondenti zařazeni do škály Doxeyho iritačního indexu, která byla pro potřeby této bakalářské práce využita ve zjednodušené, ovšem často využívané, formě (Pásková, 2014). Kompletní průběh výzkumu a šetření se všemi detaily je podrobně popsán v kapitolách 4.1.2 Sběr informací a průběh šetření v Janských Lázních a 4.2.2 Sběr informací a průběh šetření v destinaci Askania Nova. Jeden vybraný rozhovor byl pro přehlednost rozpracován do struktury mentální mapy. Janské Lázně jsou se svými socio-kulturními efekty komparovány s destinací Askania Nova na Ukrajině. I v případě výzkumu v této destinaci bylo primárně

čerpáno ze zúčastněného přímého pozorování a z polostrukturovaných rozhovorů s místními rezidenty a jejich zařazení do škály Doxeyho iritačního indexu. Díky analýze jednotlivých socio-kulturních dopadů v každé destinaci je důležitou součástí práce jejich vzájemná komparace.

Uskutečněné rozhovory s místními obyvateli byly (po získání souhlasu respondentů) nahrávány na nahrávací zařízení, čímž byla zjednodušena fáze jejich zpracování. Díky tomu byla zachována i přesnost jejich znění. Veškeré poskytnuté informace byly získány především díky ochotě jednotlivých místních obyvatel, se kterými byly rozhovory vedeny. V daných destinacích byly také pořízeny autentické fotografie, které jsou v této práci využity.

Primárním záměrem práce je definování jednotlivých sociálních a kulturních efektů, které dopadají na místní komunity ve vybraných destinacích. Na závěr jsou zváženy možné návrhy a aplikace vhodných konceptů, které by rozvíjely dlouhodobě udržitelný cestovní ruch s nižší zátěží na místní obyvatele. V celé práci je kladen důraz na specifika, kterými se chráněná území vymezují. Proto jsou navrženy takové koncepty, které podporují pozitivní vývoj místních komunit a zároveň neporuší křehkost ekosystémů v daných destinacích.

Důležitým aspektem provedeného výzkumu v praktické části této práce je skutečnost, že se jedná o pilotní výzkum, jehož výsledky a závěry vycházejí pouze z informací získaných od malého počtu respondentů. Je tedy nutné k výsledkům výzkumu přistupovat s ohledem na tuto skutečnost.

3 Teoretická část

3.1 Cestovní ruch a jeho (ne)udržitelnost

Podle Páskové a Zelenky (2002;45) cestovní ruch znamená „*komplexní společenský jev jako souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu, souhrn procesů budování a provozování zařízení se službami pro účastníky cestovního ruchu včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně správních aktivit (...) a reakce místní komunity a ekosystémů na uvedené aktivity.*“ Důležitým faktem je především skutečnost, že se jedná o společenský jev, který v sobě zahrnuje turistickou mobilitu a motivaci, která vzniká potřebami ve vyšších příčkách Maslowovy pyramidy (Pásková, 2014). Podle ní je neustálá modernizace v dopravě jedním z důvodů rychlého vývoje nejen prostorové, ale nepřímo i sociální mobility, dále pak mohutných změn v rozsahu, formě a intenzitě cestovního ruchu, a především jeho dopadu na geografické prostředí. Uvádí, že rozvoj cestovního ruchu s sebou přináší pozitivní i negativní dopady. Příznivě je podle ní vnímána minimalizace sociálních předpokladů k možnosti cestování, tedy dostupnost aktivity široké veřejnosti, což se ale negativně odráží právě na dopadech v geografickém prostředí. Rozlišuje dva základní druhy motivace pravých forem cestovního ruchu, a to konkrétně psychickou a fyzickou relaxaci, a poznávání jiných kultur a prostředí. Jako více zatěžující pro geografické prostředí popisuje právě motivaci k psychické a fyzické relaxaci, kdy jsou mohutně vytěžovány primární zdroje, oproti druhotné motivaci poznání jiných kultur s větším využitím sekundárních a terciálních zdrojů destinace. Upozorňuje ovšem na velký růst masovosti cestovního ruchu, což nepřímo vede k vyvíjení tlaku na neobnovitelné zdroje a geografické prostředí, na kterém to zanechává nesmazatelné stopy. Tyto dopady oproti jiným, například v hospodářských odvětvích destinace, nejsou na první pohled tak zřejmé, nelze je vyčíslit, odlišují se svým průběhem i povahou, což vede k jejich skrytému, ovšem neustálému a vytrvalému působení (Pásková, 2014). Dlouhodobé neregulované aktivity cestovního ruchu se odrážejí na geografickém prostředí, ovšem jejich odstranění je

tak organizačně a finančně náročné, že se musí k cestovnímu ruchu začít přistupovat systematicky a s důrazem na jeho udržitelnost (Budeanu a kol., 2016).

3.2 Udržitelný cestovní ruch

Podle Páskové a Zelenky (2002) je udržitelný cestovní ruch právě ten, který z dlouhodobého hlediska nenarušuje přírodní, kulturní ani sociální prostředí. Takový rozvoj zajistí podle nich možnost uspokojení základních životních potřeb současných a budoucích generací, a zároveň neovlivní rozmanitost přírody se zachováním přirozených funkcí ekosystémů. Nutná je rovnováha mezi lidskou společností a životním prostředím, kdy aplikace udržitelného cestovního ruchu je neustálé hledání a zdokonalování této symbiózy (Budeanu, a kol., 2016). Komplikovanost působení cestovního ruchu na geografické prostředí je především v jeho komplexnosti, kdy se jeho dopady promítají ve fyzické, ekologické, ekonomické, institucionální, socio-kulturní a psychologické rovině (Pásková, 2014). Zmiňuje ovšem i další kritéria, která zesilují či zmírňují dopady cestovního ruchu na geografické prostředí: mimo jiné charakter, místo a míra působení, časová délka a intenzita působení či klíčové skupiny aktérů. Cestovní ruch je nutné vnímat pro jeho komplexnost jako specifické hospodářské odvětví, které by mělo být založeno na dlouhodobě šetrném využívání, ochraně a rozvoji potenciálu geografického prostředí destinace (Higgins-Desbiolles, 2018). V aplikaci udržitelného cestovního ruchu by nemělo chybět využití moderních metod organizování, monitorování a plánování s využitím dostupných informačních a komunikačních technologií (Pásková, 2014). Významná je podle ní i participace místních obyvatel a aplikace kooperace mezi soukromým a veřejným sektorem. Mezi důležité principy udržitelnosti rozvoje cestovního ruchu uvádí respektování tradic a potřeb místních obyvatel a stimulací příznivého chování účastníků cestovního ruchu s ohledem na geografické prostředí destinace.

Základem kvalitního udržitelného cestovního ruchu je bezesporu aplikace vhodného destinačního managementu. Jedná se o „*soubor technik, nástrojů a opatření používaných při koordinovaném plánování, organizaci, komunikaci, rozhodovacím procesu a regulaci cestovního ruchu v dané destinaci*“ (Pásková, Zelenka, 2002;60). Cílem destinačního managementu jsou podle nich především

udržitelné a konkurenceschopné produkty cestovního ruchu, mezi které patří například značka kvality, společné logo, tvorba cenové politiky nebo podpora kooperace soukromého a veřejného sektoru.

Při aplikaci destinačního managementu je důležitá kvalita poskytovaných služeb, která obsahuje nejen nároky zákazníků, ale i nabídku specifických možností, které poskytuje daná destinace a tím se profiluje od ostatních (Banaš a kol., 2014). Udržení kvality služeb je podle nich velice proměnlivý a obtížný proces, který je ovlivněn mnoha proměnnými, od vybavenosti destinace až po samotný přístup personálu. Definují čtyři důležité prvky, které jsou stěžejní pro vytvoření kvalitní udržitelné turistické destinace. Podle nich se jedná o spokojenost turistů, jejíž úroveň je nutné pravidelně sledovat, dále poskytovatelů služeb, s čímž souvisí i hodnocení kvality pracovních míst nebo prosperita podniků cestovního ruchu v dané destinaci. Zmiňují kvalitu života místních obyvatel, jejich spokojenost a vztah k rozvoji cestovního ruchu v dané destinaci, dále i kvalitu životního prostředí, kde se odráží dopad cestovního ruchu nejen na přírodní prostředí, ale i na společnost a její kulturu.

Návštěvnický management je součástí destinačního managementu, kdy je v rámci přístupového managementu prostřednictvím různých organizačních technik a nástrojů, které využívají at' už soukromé či veřejné subjekty cestovního ruchu, regulován tok návštěvníků v dané destinaci (Pásková, Zelenka, 2002). Mimo jiné je podle nich účelem aplikace návštěvnického managementu i preventivní ovlivnění a usměrnění chování návštěvníků v dané destinaci. Existuje několik možných způsobů aplikace, mezi které patří značení turistických tras, cenová politika, zonace, budování a řízení turistických informačních center a vytváření a implementace kodexů chování návštěvníka (Eagles a kol., 2002).

3.3 Udržitelnost cestovního ruchu v chráněných územích ČR

Ačkoliv v České republice existuje hned několik možností organizace ochrany přírody, je nutné splnění dvou podmínek, aby taková území vyhovovala potřebám této bakalářské práce a byla zde možná aplikace a rozvoj destinačního a integrovaného managementu (Banaš a kol., 2014). Taková území mají charakter a rozměr krajiny, což je dovoluje vnímat jako veřejný prostor, kdy se na jejich užívání překrývají nejrůznější zájmy, a to umožňuje vznik a rozvoj zodpovědného udržitelného cestovního ruchu (Zelenka a kol., 2013). Jako vhodné území specifikují takové, které má vlastní subjekt pro správu ochrany přírody s vlastní aplikací strategie managementu cestovního ruchu. Uvádějí, že dané podmínky splňují dva druhy území s ochranou přírody. V ČR jsou jimi národní parky (NP) a chráněné krajinné oblasti (CHKO). Pro potřeby této práce postačí pouze specifikace národních parků s následným bližším zaměřením na Krkonošský národní park (KRNAP). Aby mohlo být území prohlášeno národním parkem, musí obsahovat významné přírodní hodnoty krajiny, fauny a flóry, či celé ekosystémy s minimálním zásahem činnosti člověka (Pásková, Zelenka, 2002). Je chráněno legislativou daného státu pro nejen vědecký, ale i historický a rekreační význam (Eagles a kol., 2002). S tím také souvisí omezení aktivit a pohybu návštěvníků pro udržení a ideálně zlepšení environmentální situace v daném chráněném území (Zelenka a kol., 2013). Jako další nástroj může být použita zonace a kategorizace míry ochrany přírody, kterou podle nich vyhlášují odpovědné správy národních parků. V současné době existují celkem čtyři národní parky v České republice, konkrétně NP a CHKO Šumava, NP Podyjí, Krkonošský národní park (KRNAP) a NP České Švýcarsko.

Z definic cestovního ruchu vyplývá, že důležitým aspektem je vztah mezi návštěvníkem a navštívenou destinací (Zelenka a kol., 2013). Udržitelný cestovní ruch vychází z respektování přiměřených požadavků návštěvníků, ovšem neméně důležitý je i koncepční rozvoj cestovního ruchu, který vnímá potřeby destinace s využitím místní komunity (Budeanu a kol., 2016). Cestovní ruch totiž vyvíjí tlak nejen na destinaci samotnou, ale i na tranzitní a zdrojové oblasti (Pásková, 2014). Také podle ní působí na celkem šest dimenzí geografického prostředí destinace, a

to na fyzickou, ekologickou, ekonomickou, institucionální, psychologickou a socio-kulturní. Hlavní motivace k navštívení chráněného území v současné době vyplývá z potřeby odpočinku moderního člověka v relativně neporušené krajině (Zelenka a kol., 2013). Vytvoření atraktivní destinace cestovního ruchu v chráněném území, tedy aktivování přírodního, sociálního a kulturního potenciálu destinace, je podle nich podmíněno organizací odpovědného destinačního a návštěvnického managementu v kontextu dlouhodobě udržitelného cestovního ruchu. Naopak neregulovaný cestovní ruch, který je mimo jiné nešetrný k životnímu prostředí, se projevuje negativními dopady, neúměrně vysokou intenzitou a tempem rozvoje či neúnosnou spotřebou neobnovitelných a mnohdy jedinečných zdrojů v destinaci (Pásková, 2014). Udržitelný rozvoj cestovního ruchu v chráněných územích může přinést ekonomický růst destinace, což napomůže ke kvalitnější ochraně prostředí a přírody (Zachrisson a kol., 2010). V Krkonoších lze najít celou řadu negativních dopadů, které způsobil dlouhodobě neregulovaný cestovní ruch, který se zde historicky a expanzivně vyvíjel (Banaš a kol., 2014). Zapříčinila to podle nich například masivní orientace regionu výhradně na cestovní ruch a jeho služby s minimální existencí zemědělství či výroby a rozsáhlá turistická střediska, která se navíc v posledních letech neustále rozrůstají. Dále jsou to podle nich aktivity cestovního ruchu, které jsou nešetrné k životnímu prostředí a jejichž realizací se mění okolní ráz krajiny. Jako typický příklad uvádějí sjezdové lyžování a s ním spojené potřeby a služby. S tím podle nich souvisí i neregulovaný růst počtu nabízených ubytovacích lůžek, která jsou masivně využívána jen sezónně. Jako další příklad udávají nedostatečné využití historických specifik regionu.

3.3.1 Socio-kulturní dopady na život místních obyvatel

Ačkoliv v minulosti byly pozorovány především environmentální dopady cestovního ruchu, v současnosti jsou propojovány i s ekonomickými a socio-kulturními dopady (Zelenka a kol., 2013). Velkým problémem socio-kulturních dopadů je jejich nezřetelné projevování v porovnání s dopady na geografické prostředí, nejednoznačné identifikování, nesnadné měření a obecně nezájem médií s následným nižším povědomím u veřejnosti (Pásková, 2014). Podle ní se socio-kulturní vlivy profilují v psychologické, sociální, kulturní, ekonomické a

urbanistické rovině, kdy se mohou projevovat hmotně nebo nehmotně. Také zdůrazňuje vnímání těchto dopadů víceméně subjektivního a latentního charakteru, které je závislé na úhlu pohledu s obtížným monitorováním. Jak dále uvádí, v souvislosti s problematikou uchopení socio-kulturních dopadů jsou negativní dopady označovány jako „turistické znečištění“, které zahrnuje přetížení veřejných prostor a infrastruktury, stres místních obyvatel kvůli nadměrnému množství návštěvníků nebo akulturaci. Při konkretizaci těchto dopadů v chráněném území se může vyskytnout hned několik negativních efektů (Zelenka a kol., 2013). Mezi ně patří vytlačování uvědomělých návštěvníků z chráněného území v důsledku ztráty zážitku, což podle nich nejčastěji nastává při překročení psychologicky únosné kapacity. Dále uvádějí střet zájmů a tím znemožněnou kooperaci mezi managementem chráněného území a aktéry cestovního ruchu, porušování daných pravidel při pohybu návštěvníků nebo ztrátu pocitu ztotožnění mezi místní komunitou a chráněnou destinací. Na problematičnost rozvoje masového turismu v Krkonošském národním parku poukázali Pásková a Zelenka (2010) tím, že v extrémním případě se *„Krkonoše mohou stát turisty vyhledávaným místem, kde krajina bude pouhým pozadím aktivit turismu a bude ve velké míře aktivně přetvářena pro jeho potřeby.“*

Při neregulovaném a rychlém rozvoji cestovního ruchu v dané destinaci dochází nejčastěji nejprve k demonstračnímu efektu (Pásková, 2014), kdy se místní obyvatelé snaží přiblížit turistům napodobením jejich životního stylu, chováním, nabízenými produkty cestovního ruchu a dalšími aktivitami (Pásková, Zelenka, 2002). To může vést podle nich k turistifikaci, kdy jsou na úkor základních funkcí sídla a potřeb místní komunity upřednostňovány potřeby návštěvníků destinace. K popularitě destinace přispívá efekt módnosti, kdy je skrze kvalitní reklamu a propagaci zvýšen zájem o destinaci nejen u návštěvníků, ale i u investorů (Pásková, 2014). Působení neregulovaného cestovního ruchu může vést ke znehodnocování kulturních a přírodních hodnot destinace (Pásková, Zelenka, 2002). Tento jev nazývají efektem turistické pasti, jehož míru dopadu také ovlivňuje sezónnost, relativní návštěvnost, ekonomická závislost místní komunity na cestovním ruchu, zranitelnost ekosystémů nebo míra regulace cestovního ruchu.

Rozdělení společnosti na dvě socio-ekonomické skupiny s extrémně odlišnými finančními možnostmi je nazýváno dualizací společnosti (Pásková, 2014). Podle ní se tak děje především u intenzivně navštěvovaných destinací, kdy obvykle bohatá vrstva podnikatelů profituje z masovosti cestovního ruchu na úkor zbytku místních rezidentů, kteří čelí zvýšeným životním nákladům.

Vznik duální společnosti s turistifikací může vést až k marginalizaci obyvatel, kdy je vytlačována místní komunita z turisticky prestižních částí destinace na její okraj (Pásková, 2014). K tomuto procesu dochází podle ní přímo i nepřímo, obvykle u obyvatel nezajímavých do rozvoje cestovního ruchu, kteří jsou odsunuti na okraj místní společnosti, a to nejen ekonomicky, ale i společensky.

Negativním vztahem místních obyvatel k cestovnímu ruchu, či v užším pojetí k návštěvníkům destinace, vzniká tzv. turistická iritace (Pásková, 2014). Jinými slovy se podle ní jedná o základní charakteristiku vztahu rezidentů k návštěvníkům destinace a vnímání dopadů cestovního ruchu na kvalitu jejich života. Pro účely měření vznikla čtyřstupňová škála, nazývající se Doxeyho iritační index, obsahující postoje rezidentů, a to konkrétně euforii, apatii, znechucení a antagonismus (Pásková, Zelenka, 2002). Veškeré hodnoty tohoto indexu jsou závislé na aplikovaných konceptech a regulaci cestovního ruchu, kdy je možné skrze vhodné postupy udržitelného cestovního ruchu nárůst míry iritace významně ovlivnit (Pásková, 2014). Podle ní se zpravidla v průběhu životního cyklu destinace postoj rezidentů k návštěvníkům mění, a to nejčastěji od euforie přes apatii a znechucení až k antagonismu.

Jedním z nejčastějších efektů projevujících se na kultuře rezidentů je akulturace, kdy následkem pravidelného či intenzivního styku kulturně odlišných skupin působí zejména technicky vyspělejší skupina na tu méně rozvinutou (Pásková, 2014). Návštěvníci svými potřebami a životním stylem působí na rezidenty, kteří tyto zvyklosti přijímají, a tím vytěsňují prvky vlastní kultury (Pásková, Zelenka, 2002). Místní komunita podle nich postupně mění svůj životní styl, čímž může dojít ke ztrátě atraktivity a autentičnosti destinace. Jelikož se jedná o vzájemný vztah působení, existuje i vliv rezidentů na návštěvníky, ovšem tento proces je až na výjimky velmi málo intenzivní, už kvůli kratší době působení (Pásková, 2014).

Dalším procesem, kterým je ničena autenticita místní kultury, je inscenizace, při které jsou komerčně předváděny tradice atraktivním způsobem pro návštěvníky, aniž by tyto obyčeje byly časově ukotveny (Pásková, Zelenka, 2002). Velmi často také dochází k ožívování již zaniklých tradic, čímž se dělí život místní komunity na reálný a inscenizovaný pro návštěvníky destinace (Pásková, 2014). Součástí inscenizace je folklorizace, při které dochází k umělému ožívování prvků lidové místní kultury pro komerční účely (Pásková, Zelenka, 2002). Zdůrazňují důležitý rys, kterým je časoprostorové vytržení tradice z původních souvislostí.

Procesy komercializace a komodifikace zdrojů cestovního ruchu spolu úzce souvisí. Při komercializaci se primární zdroje zařadí do nabídky produktu cestovního ruchu a při komodifikaci se z těchto zdrojů stává prodejní artikl (Pásková, Zelenka, 2002). V praxi je při komercializaci zboží masově vyráběno a nabízeno, díky čemuž ztrácí svou jedinečnost a stává se běžnou nahraditelnou komoditou (Pásková, 2014).

Kultura místní komunity může být potlačována, což může vést k posílení netolerance vůči návštěvníkům a následným protestům proti nim (Pásková, 2014). Zmiňuje i možné pozitivní aspekty, kdy může dojít k obnovení kultury místní komunity, což může vést k posílení pocitů hrdosti, patriotismu a celkově k návratu udržování místních tradic.

Vliv globální kultury prostřednictvím mezinárodního obchodu, informačních technologií, hromadných sdělovacích prostředků, médií či samotných návštěvníků působí ničivé dopady na místní kulturu, která se s tou globální sbližuje natolik, že ztrácí vlastní autenticitu (Pásková, Zelenka, 2002). Právě ztráta autenticity je jedním z největších a nejčastějších negativních dopadů masového cestovního ruchu na místní komunitu, při kterém dochází ke změnám všedního života rezidentů, jejich životního stylu a úrovně, architektury a kultury (Pásková, 2014). Dlouhodobé působení masového turismu podle ní vede k zániku místních kulturních a historických specifik, kdy je z autentické destinace vytvořeno univerzální středisko typu „zimní lyžování a letní slunce“. Takové středisko je dlouhodobě formováno efektem módnosti, propagačními aktivitami a cíleným vytvářením image destinace, kdy, jak vhodně připomíná, je management založen na ceně, ale už ne na unikátnosti destinace.

V extrémních, ovšem nikoli vzácných případech, může docházet i k turistickému vandalismu, kdy se především v lokalitách s historickým významem objevují sgrafita, nápisy či dochází ke sběru architektonických nálezů (Pásková, 2014).

3.3.2 Způsoby zjišťování socio-kulturních dopadů

Veškeré negativní socio-kulturní dopady stimulují míru nevraživosti rezidentů vůči návštěvníkům nebo rozvoji cestovního ruchu v dané destinaci, což obecně označuje pojem turistická iritace (Pásková, Zelenka, 2002). Uvádí, že v průběhu životního cyklu destinace se obvykle liší i postoj místní komunity k návštěvníkům v závislosti na typu jejich interakce, měnícím se typu segmentu a formách cestovního ruchu. Ukazatelem míry turistické iritace je Doxeyho iritační index, jehož hodnoty se podle nich mění v závislosti na prostorové a časové koncentraci návštěvníků, míře rozdílnosti kultur či kvalitě infrastruktury. Obvykle při neregulovaném masivním cestovním ruchu podle nich přechází prvotní euforie přes apatii a znechucení až k antagonismu.

Způsobem zjišťování míry socio-kulturních dopadů je dotazníkové šetření, které shromažďuje data o respondentech v rámci primárního výzkumu pomocí dotazníků (Pásková, Zelenka, 2002). Uvádí dva možné způsoby, jak toto šetření provést, a to pomocí školených tazatelů, kteří řízenými rozhovory kladou respondentům shodné otázky ve stejném pořadí, nebo respondenti vyplňují dotazníky samostatně. Doporučují způsob pomocí zkušených tazatelů, ovšem také přiznávají, že tato varianta je finančně náročnější.

3.3.3 Socio-kulturní únosná kapacita

Při překročení hranice rozvoje cestovního ruchu nastávají negativní změny v místní komunitě, kdy dochází nejen k narušení životního stylu, ale i k možné ztrátě kulturní identity a změně v hodnotové hierarchii (Pásková, Zelenka, 2002). Jak uvádějí, v mnoha lokalitách dochází ke snižování počtu místních obyvatel a lokalita je navštěvována lépe situovanými návštěvníky, pro něž se místo mění v závislosti na uspokojení jejich potřeb, které se oproti potřebám místních obyvatel diametrálně liší. Aby zůstala zachována kvalita života a potřeb místních obyvatel, je nutné zjistit tolerovanou úroveň a způsob návštěvnosti dané destinace

(Pizam, Milman, 2014). Existuje hned několik možných variant, jak zjistit míru socio-kulturní únosné kapacity, jsou jimi například míra turistické iritace, Defertova funkce či míra turistické intenzity (Pásková, 2014).

3.3.4 Psychologicky únosná kapacita

Indikuje míru rozvoje cestovního ruchu v dané lokalitě, který odpovídá typu turistického zážitku, který návštěvníci dané lokality vyhledávají a očekávají (Pásková, Zelenka, 2002). Jde o velmi subjektivní hranici, při jejímž překročení návštěvníci vnímají „přelidněnost“ destinace, čímž se snižuje hodnota jejich turistického zážitku (Pásková, 2014).

Socio-kulturní a psychologicky únosné kapacity jsou poměrně závislé nejen na formách cestovního ruchu, ale i na zkušenostech a očekáváních návštěvníků destinace a místní komunity (Pásková, 2014). Zmiňuje nutnost pravidelného výzkumu pomocí dotazníkového šetření, řízených rozhovorů nebo mentálního mapování.

3.3.5 Ekologicky únosná kapacita

Destinace je do určité hodnoty schopna vyrovnat se s dlouhodobou zátěží vytvářenou turisty bez trvalých následků (Salerno a kol., 2013). Ekologicky únosná kapacita udává maximální míru takového zatížení, které je přímo úměrné hodnotám autoregulační schopnosti ekosystému v daném území (Pásková, Zelenka, 2002). Jak dále píše, definování hodnoty ekologicky únosné kapacity je klíčové především pro plánování rozvoje cestovního ruchu v chráněných krajinných oblastech, např. při zřizování parkovacích ploch u vstupů do národních parků.

3.4 Optimalizace cestovního ruchu v chráněných územích

Při aplikaci přístupů udržitelného cestovního ruchu v chráněném území je klíčové si uvědomit hodnoty destinace, které je nutné chránit, ale zároveň je také zpřístupnit a interpretovat jako součást produktů udržitelného cestovního ruchu (Zelenka a kol., 2013). Dopady cestovního ruchu zasahují nejen sféru environmentální, ale i socio-kulturní (Pizam, Milman, 2014). Environmentální efekty, se odlišují mírou koncentrace návštěvníků, jejich aktivitami i způsobem jejich dopravy (Zelenka a kol., 2013). Zdůrazňují, že negativní dopady na vegetaci se tak projevují v podobě eroze a zhutňování půdy, ztráty vegetace, neschopnosti zadržet vodu v půdě nebo rušení místních divokých zvířat. Pro zachování biodiverzity a pro management chráněného území je podle nich vhodné očekávat projev těchto dopadů a snažit se jim včas předejít, například usměrněním toku návštěvníků, důmyslným vedením stezek nebo kvalitně vedeným informačním, rezervačním a průvodcovským systémem. Právě křehkost a jedinečnost ekosystémů nutí k jejich zachování a dává vzniknout koordinovaným chráněným územím s promyšleným managementem, který bude v souladu s jejich specifiky (Zelenka a kol., 2013). Podle nich aktuální trendy v cestovním ruchu potvrzují oblibu v návštěvnosti chráněných území. Návštěvnický růst bez důmyslné logistiky by byl spojen s masivním přetížením určitých míst v křehkém ekosystému, což by nezahrnovalo kvalitní ochranu přírody a krajiny (Eagles a kol., 2002).

Při sestavování vhodného konceptu udržitelného cestovního ruchu je nutné vycházet z konceptů únosné kapacity, modelu LAC nebo z možnosti využít indikátory udržitelnosti cestovního ruchu (Zelenka a kol., 2013). Mezi ně, jak uvádějí, patří aplikace zonace pro cestovní ruch, analýza potenciálního přínosu cestovního ruchu pro chráněné území a okolní region nebo soustavné monitorování stavu a dopadů v dané destinaci. Při sestavení vhodného modelu udržitelného managementu pro chráněná území je důležité zohlednit vhodné koncepty (Pásková, 2014). Uvádí koncept životního cyklu destinace, koncept sociální směny, koncept únosné kapacity území a monitorování udržitelnosti cestovního ruchu.

Koncept životního cyklu destinace aplikuje klasický ekonomický a marketingový model „životního cyklu složeného produktu“ na destinaci, který se skládá z produktů s odlišným průběhem a délkou životního cyklu (Pásková, Zelenka, 2002). Uvádějí čtyři základní funkce konceptu, a to popis a objasnění dosavadního vývoje cestovního ruchu v destinaci, realistickou předpověď budoucího vývoje, navržení strategií a konkrétní postup k dosažení kýženého průběhu životního cyklu destinace. Tento koncept je významným nástrojem destinačního managementu (Pásková, Zelenka, 2002) a vychází z propojení konceptu únosné kapacity území pro rozvoj cestovního ruchu, konceptu sociální směny a geografických konceptů (Pásková, 2014). Koncept životního cyklu destinace podle ní vhodně sleduje dynamiku destinačního prostředí, tedy změny způsobené primárně cestovním ruchem. Zmiňuje také vzájemnou provázanost s jinými koncepty, což zohledňuje komplexitu cestovního ruchu. Nejpoužívanějším konkrétním modelem je Butlerův životní cyklus destinace, který podle Páskové a Zelenky (2002) zachycuje vývoj destinace v šesti fázích:

- objevení - na trhu se představí nová destinace navštěvovaná nízkým počtem návštěvníků a s téměř neexistující suprastrukturou
- vtažení - dochází k rozvoji suprastruktury v závislosti na zvyšujících se požadavcích návštěvníků, kterých dle sezónnosti stále přibývá
- rozvoj - expanduje růst intenzity cestovního ruchu, počet návštěvníků dosahuje nejvyšších hodnot, typická je masovost a zvyšující se nároky na standard služeb společně s dovozem surovin a materiálů
- konsolidace - růst návštěvnosti se zpomaluje, pro destinaci je typická závislost na cestovním ruchu a destinaci navštěvují především návštěvníci bez zájmu o reálný život rezidentů
- stagnace - dochází k nasycení únosné kapacity destinace, které klesá její atraktivnost
- poststagnace - v závislosti na předchozím vývoji se dělí na tři možnosti: nevratný pokles; stabilizaci, která je výsledkem destinačního managementu, jež změní image destinace a zvýší únosnou kapacitu; a omlazení jako začátek nového životního cyklu destinace

S rozvojem cestovního ruchu přirozeně dochází ke změnám destinace, které jsou různě vnímány místní komunitou, což ovlivňuje nejen jejich postoj k rozvoji cestovního ruchu, ale i jejich vztah k návštěvníkům destinace (Budeanu a kol., 2016). Důležitá je rovnováha mezi těmito základními skupinami uživatelů destinace, kdy má každá skupina jiný cíl (Pásková, 2014). Návštěvníci podle ní hledají stabilizující momenty, jako například odpočinek a duševní rovnováhu, a rezidenti naopak vyhledávají dynamizující momenty, a to především ekonomický rozvoj či inovaci. Koncept sociální směny, jak uvádí, analyzuje příčiny a variabilitu dopadů cestovního ruchu a jejich percepce nejen z pohledu rezidentů a návštěvníků, ale i komplexně, tzv. „z vnějšku“. Kvůli postupnému vývoji destinace se podle ní mění i forma a intenzita společenské interakce, proto je vhodné kombinovat aplikaci tohoto konceptu s konceptem životního cyklu destinace. Koncept sociální směny, jak pokračuje, zohledňuje přínosy a náklady s rozvojem cestovního ruchu, které po rozboru umožňují vidět faktory ovlivňující postoje místních obyvatel.

Koncepce únosné kapacity ve vztahu k zatížení chráněného území návštěvníky (Zelenka a kol. 2013) zobrazuje maximální zatížení destinace cestovním ruchem, aniž by se snížila kvalita životního prostředí, ekosystémů, zážitku a spokojenosti návštěvníka, bez negativních dopadů na místní komunitu a její kulturu (Pásková, Zelenka, 2002). Koncepce je složena z ukazatelů kvality, kvantity a citlivosti přírodních i lidmi vytvořených zdrojů dané lokality (Pásková, Zelenka, 2002). Cílem aplikace této koncepce je odhadnutí mezní hodnoty rozvoje cestovního ruchu, při které nedojde k nevratnému snížení kvality přírodních a sociálních aspektů destinace (Pásková, 2014). S mezními hodnotami je možné manipulovat v závislosti na kvalitě managementu cestovního ruchu, který je v dané destinaci aplikován s ohledem na specifika chráněného území (Pásková, Zelenka, 2002). Určení únosné kapacity podle nich komplikuje obtížné oddělení cestovního ruchu od místních obyvatel, tranzitní dopravy a místních a dálkových imisí, které na chráněné území také působí. Koncepce únosné kapacity je tedy úzce spojena s aplikací destinačního a především návštěvníckého managementu (Salerno a kol., 2013) a prolíná se i do konceptu životního cyklu destinace (Pásková, 2014).

Snaha nalézt a popsat přijatelné parametry biosféry, jejich sledování a monitorování v chráněném území je základem pro model LAC, tzv. model limitů přijatelné změny (Pásková, Zelenka, 2002). Model se snaží regulovat a plánovat vlivy na biosféru primárně bez použití restrikcí v chování návštěvníků v destinaci, a jak dále uvádějí, snaží se o stanovení únosného zatížení území a indikátorů udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Podle nich je úzce spjat s koncepcí únosné kapacity a monitoringu udržitelnosti cestovního ruchu.

Užití výše zmíněných konceptů a modelů je úzce spjata s vymezením indikátorů udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Tyto indikátory se zaměřením na cestovní ruch zpracovala UNWTO a rozdělila je na dvě základní skupiny, na klíčové indikátory univerzálně využitelné ve všech destinacích a na specifické indikátory pro určité typy destinací (Pásková, Zelenka, 2002). Indikátory tradičně ukazují dopady na ekonomické nebo ekologické prostředí s širším spektrem aspektů a dimenzí (Pásková, 2014). V tabulce č. 1 v příloze práce je přehled klíčových indikátorů udržitelného cestovního ruchu.

Základními modely managementu cestovního ruchu z hlediska správy chráněných území jsou management vybraných aktivit a infrastruktury cestovního ruchu, návštěvnický management a integrovaný management udržitelnosti cestovního ruchu a dalšího využití území (Zelenka a kol., 2013). Nežádoucí aktivity podle nich reguluje management vybraných aktivit a infrastruktury cestovního ruchu, který snižuje dopady cestovního ruchu na přírodu a krajinu, propojuje aktivity managementu chráněných území s místní samosprávou a komunitou. Oproti tomu návštěvnický management a management infrastruktury cestovního ruchu, jak dále uvádějí, se zaměřují kromě regulace infrastruktury cestovního ruchu na usměrnění a ovlivnění návštěvnosti a chování návštěvníků, což ovlivňuje i dopady cestovního ruchu na přírodu a krajinu. Aktivity managementu chráněného území s místními samosprávami a obyvateli propojují informovaností, konzultacemi nebo jinými formami spolupráce. Zmiňují také integrovaný management udržitelnosti cestovního ruchu a dalšího využití území, který se propojením koncepční, systémové a systematické optimalizace dopadů cestovního ruchu společně s dalším využitím území snaží o zvýšení ochrany přírody a krajiny a rozvoj místní

komunity. Jak zdůrazňují, tyto možné formy managementu by měly být rozvíjeny plánovitě a dlouhodobě, s respektováním místních podmínek chráněného území. Základním žádoucím východiskem všech modelů managementu v chráněném území by měl být participativní management (Zelenka a kol., 2013). Tento druh managementu společně s tzv. komunitním turismem rozšiřuje okruh zúčastněných osob a institucí, které se podílejí na rozvoji cestovního ruchu v dané destinaci (Banaš a kol., 2014). Jeho základem je podle nich otevřenost a vyrovnaná dělba moci a práce mezi těmito zúčastněnými, a to nejen ve fázi plánování, ale i ve fázi realizace a hodnocení. Pojem participace vysvětlují jako kooperaci v procesu jednání, ke kterému jsou přizváni místní aktéři cestovního ruchu spolu s veřejností, aby svými názory ovlivnili obsah, průběh jednání a ideálně i výsledné rozhodnutí. Při takových jednáních je klíčové vytvoření povědomí a společné sdílení hodnot chráněného území, snaha o zvýšení efektivity ochrany přírody a krajiny a realizace projektů udržitelnosti cestovního ruchu (Zelenka a kol., 2013). Úspěšné zapojení místních aktérů a veřejnosti rozvíjí tvořivost, diskuzi, motivaci a týmovou práci, která vede ke společné sdílené představě (Banaš a kol., 2014). Díky participaci aktérů s veřejností se udržitelně stimulují aktivity cestovního ruchu, které jsou lépe akceptovány a respektovány veřejností, a dokonce je možné docílit i snížení negativních dopadů aktivit, chování, rozhodnutí a investic (Zelenka a kol., 2013). Stejně tak komunitní cestovní ruch vychází z potřeb a názorů místní hostitelské komunity, kde je nabídka založena na aktivitách rezidentů, jejich tradicích, kultuře, a jeho realizace vychází z místní ekonomické struktury (Pásková, Zelenka, 2002). Tato forma udržitelného cestovního ruchu podle nich napomáhá podporovat místní ekonomickou diverzitu a vyhnout se tak turistické monokultuře.

Spolu s aplikací vhodných konceptů a kvalitní strategií managementu se pojí i přirozená regulace cestovního ruchu v přiměřené míře (Zelenka a kol., 2013). Taková regulace podle nich zahrnuje nejen vliv na koncentraci návštěvníků, ať už časovou nebo prostorovou, ale i na chování návštěvníků, aktérů v cestovním ruchu a místní komunity. Jak uvádějí, primární je přiměřená míra regulace, která minimalizuje porušování regulace, a tím usnadní její aplikaci. S realizací regulačních opatření se podle nich pojí kvalitní komunikace s návštěvníky,

podnikateli v cestovním ruchu a místními obyvateli, s respektováním jejich připomínek na jedné straně a legislativní podporou na straně druhé. Jako velice efektivní demonstrují odklon návštěvníků do rekreačních oblastí s kvalitní infrastrukturou a dostupností bez kongesce, kde je chování návštěvníků pozitivně formováno diskuzí v informačních či edukativních centrech. Dále je podle nich vhodná realizace túr s průvodcem, který veřejnost zasvětil do problematiky chráněného území nebo aplikace informačních tabulí na vhodných místech s promyšleným obsahem. Zmiňují i nenápadné oddělení rekreačního a chráněného území nebo jemné korigování ze stran strážců území. S legislativní podporou také souvisí i zonace chráněného území, která podle nich respektuje rozvoj cestovního ruchu s primárním ohledem na environmentální význam a zájmy místní komunity. Jak dále pokračují, pevně stanovené geografické zóny chrání citlivé části území se zřetelem na minimalizaci sezónnosti navštěvovaných a vytěžovaných míst. Vhodná je i aplikace zonace spolu s rozdělením chráněného území do oblastí s odlišnou citlivostí ekosystémů a monitoringem návštěvnosti. Ten zmiňují jako klíčový pro návštěvnícký management, který by měl usnadnit regulaci toku návštěvníků nejen komplexnímu území, ale i jednotlivým zónám.

Teoretická část práce pojednává o aplikaci a rozvoji udržitelného cestovního ruchu s důrazem na specifika chráněného území. Analýzou odborné literatury byla jako základní vybrána aplikace kvalitního destinačního, návštěvníckého a participativního managementu s dlouhodobým horizontem působení. Rozvoj udržitelného cestovního ruchu v chráněném území úzce souvisí s koncepty únosné kapacity a to v psychologické, socio-kulturní či environmentální rovině. V závěru teoretické části byly rozebrány dopady na socio-kulturní prostředí destinace a následně návrh jejich optimalizace pomocí aplikace kvalitního managementu a konceptů s udržitelnými prvky. Mezi navržená opatření například patří aplikace zonace, monitoring návštěvnosti či edukace rezidentů i návštěvníků a turistů.

4 Praktická část

4.1 Janské Lázně

4.1.1 Historicko – geografické vymezení území destinace Janské Lázně

Janské Lázně jsou známým a turisticky hojně navštěvovaným lázeňským městem. Protože se nachází v bezprostřední blízkosti Černé hory, jsou také oblíbenou lyžařskou destinací. K lázeňským hostům, milovníkům lyžování či horské turistiky se ještě přidávají návštěvníci nově zbudované Stezky korunami stromů.

Historie lázeňství sahá až do starověkého Egypta či antiky, kde posléze získaly velký věhlas římské lázně (Pásková, Zelenka, 2002). V České republice, jak uvádějí, propojuje lázeňství hned několik odvětví cestovního ruchu, např. lázeňský a léčebný cestovní ruch. Podle nich se Česká republika může pyšnit dlouholetou tradicí lázeňství s vysokou kvalitou péče a nabídkou léčebných metod, i vysokým potenciálem do budoucna. Historie lázeňství v České republice v souvislosti s rozvojem cestovního ruchu je podrobněji zpracována v publikaci Cestovní ruch (základy) od Jarmily Indrové a kol. (2007) na stranách 83 – 92. Současnými trendy v lázeňském cestovním ruchu jsou kondiční a preventivně-zdravotní pobyty v lázních (Pásková, Zelenka, 2002). Zdůrazňují, že díky dlouholeté tradici lázeňství v České republice a klientele s vysokými výdaji se tento druh cestovního ruchu stal důležitou formou aktivního cestovního ruchu. Nejen proto je podle nich lázeňský cestovní ruch hojně podporován státním sektorem v podobě státních podpor. Uvádějí také existenci několika profesních organizací, jako jsou Sdružení lázeňských míst ČR, Svaz léčebných lázní, Sdružení léčebných lázní a Svaz minerálních vod. Tradice a nabídka lázeňských produktů podle nich tvoří jednu z klíčové propagace České republiky skrze organizaci CzechTourism.

Janské Lázně jsou jedinými lázněmi, které se nacházejí na české straně Krkonoš a svůj název získaly podle léčivého termálního pramene, který objevil dle kroniky Jan z Chockova už roku 1006 (Janskelazne, 2018). Na tomto webu je uvedeno, že první využití pramene bylo čistě praktické k pohánění vodního kola a trvalo více než 300 let, než se pramen začal využívat ke koupelím v prvním primitivním

lázeňském zařízení. Dále web uvádí, že až v 17. století zde postupně vznikaly lázeňské budovy a vesnička tak získávala jasnějších obrysů. Ovšem největší rozvoj Janských Lázní přišel až na počátku 20. století, kdy v místním lázeňském komplexu byla zavedena léčba pacientů po dětské obrně (Janske-lazne, 2018). Na webu je uvedeno, že v roce 1928 zde byla zřízena kabinková lanovka na Černou horu, a tak se město postupně začíná rozvíjet i jako lyžařské středisko. V novější historii, jak je zde psáno, kolem roku 2007, se město mohutně rozrůstá, přibývají zde hotely či rodinné penziony a je tak rozšířeno o nemalé množství budov turistické infrastruktury. Ovšem, jak je uvedeno, s rozvojem masového turismu pochopitelně dochází k zásahům do krkonošské přírody.

Kunštárová (2008), která analyzovala vliv cestovního ruchu na Černou Horu a její okolí ještě před zbudováním Stezky korunami stromů, psala o zajímavém historickém vývoji hospodaření místního obyvatelstva. Jak zmiňuje, místní populace byla po staletí zvyklá na budní způsob hospodaření, což představovalo chov dobytka na stráních v dřevěných boudách na krkonošských svazích.

Před zásahem člověka do krkonošské přírody byly všude po Krkonoších rozlehlé lesy (Kunštárová, 2008). Uvádí, že v 16. století se započalo s těžbou dřeva v okolí Černé hory a postupně se tak začaly devastovat původní lesní ekosystémy. *„Původní les se dochoval pouze na těžko přístupných místech těsně pod horní hranicí lesa nebo na strmých svazích, kde byla těžba obtížná“* Kunštárová (2008; 42). Dále píše o rozvoji budního hospodářství v 16. století, typickém pro horské oblasti, kdy se masově kácely lesy, aby se na vzniklých mýtinách mohl pást dobytek. Právě o tomto způsobu obživy hovoří jako o velice typickém a hlavním pro obyvatele Janských Lázní do konce 19. století.

Podle Kunštárové (2008) stačil jen malý krůček od budního hospodářství k čistému cestovnímu ruchu, kdy podnikatelé na počátku 20. století stavěli boudy pro janskolázeňské hosty, kteří šplhali nejen na vrchol Černé hory, ale i další krkonošské hřebeny. Nejen v minulosti, ale i dnes podnikatelé skupují pozemky v chráněném okolí Janských Lázní, na kterých staví ubytovací zařízení pro turisty, ovšem místních obyvatel nadále postupně ubývá, což i statisticky podložila.

V Janských Lázních je cestovní ruch rozdělen dle typů na: rekreační, lázeňský, sportovně orientovaný a také cestovní ruch zaměřený na poznávání přírody (Kunštárová, 2008). Píše o změně chování lidí po roce 1948, kdy právě v Janských Lázních masivně vzrostl cestovní ruch, který negativně ovlivnil místní přírodu, především budováním horských středisek, ozdravoven, lyžařských areálů a infrastruktury. Ještě většího nárůstu se pak Janské Lázně dočkaly po roce 1990, kdy zde byl zjištěn ekonomický potenciál místa a mnoho podnikatelů zde začalo investovat (Kunštárová, 2008).

4.1.2 Sběr informací a průběh šetření v Janských Lázních

Výzkum v Janských Lázních proběhl v pátek 30. srpna 2019, tedy během hlavní letní sezóny, v poledních a odpoledních hodinách. Výzkum se primárně opíral o poznatky z přímého pozorování a polostrukturovaných rozhovorů s místními obyvateli.

K příjezdu do destinace byla využita autobusová hromadná doprava. Ačkoliv byl pracovní den, autobusová sedadla byla z velké části obsazená, a to především návštěvníky, kteří jeli navštívit Černou horu nebo Sněžku. Několik návštěvníků vystoupilo na zastávce nad Janskými Lázněmi, nescházeli ovšem dolů do centra města, ale naopak se vydali nahoru do hor. Jedna ze zastávek autobusu je vhodně umístěna nad centrem města, čímž se místní obyvatelé a turisté nemusí dostat do vzájemného kontaktu. Umístění zastávky a centra města je zachyceno na následujícím obrázku.



Obrázek 1 - Umístění autobusové zastávky a centra města v Janských Lázních na mapě. Zdroj: GoogleMaps (2020, vlastní úprava)

Autobusová síť společně s infrastrukturou je poměrně kvalitní a autobusové spojení do větších nedalekých měst, jako je například Pec pod Sněžkou nebo Trutnov, funguje nejenom v pracovní den, ale i o víkendu. Pro návštěvníka tak není problém dopravit se do Janských Lázní autobusy. Na druhou stranu zde absolutně chybí možnost vlakového spojení, tím pádem je autobusová doprava jedinou možností hromadné dopravy.

Všichni respondenti, se kterými byly rozhovory uskutečněny, chtěli zůstat v anonymitě. Argumentovali tím, že nechtějí čelit případným nepříjemnostem, kdyby se tato práce dostala do rukou vedení města. Díky tomu ovšem byly jejich odpovědi upřímnější a kritičtější.

Hned ze začátku výzkumu bylo velmi nesnadné samotné nalezení místních obyvatel. Po centru města se procházeli především lázeňští hosté či ostatní návštěvníci, což je zachyceno na následujícím obrázku. V kavárnách a restauracích pracovali lidé z okolních obcí. Z uskutečněných rozhovorů poté vyplynulo, že ačkoliv je v Janských Lázních nabídka pracovních pozic pestrá, a to především v odvětvích cestovního ruchu a služeb, místní obyvatelé za prací dojíždějí do větších měst, především do blízké Svobody nad Úpou nebo Trutnova.



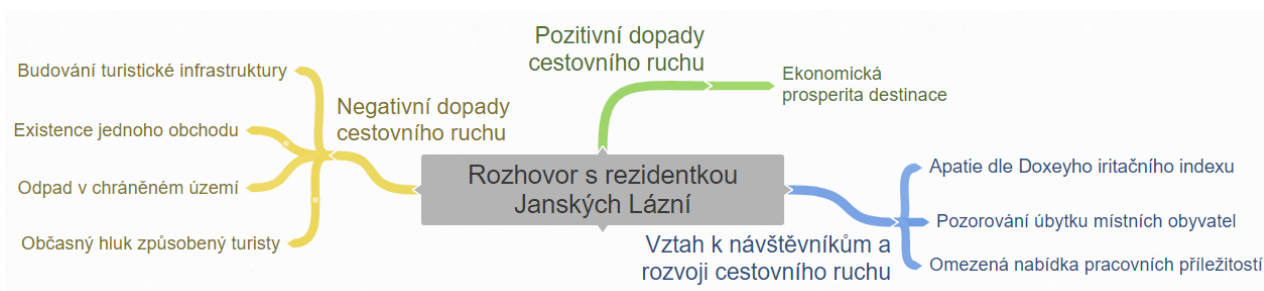
**Obrázek 2 - Lázeňští hosté odpočívající na kolonádě v centru města.
Zdroj: Bouzková (2019)**

Kompletní a přesné znění všech rozhovorů je součástí přílohy této práce.

První respondentka (č. 1), se kterou byl rozhovor uskutečněn, byla místní obyvatelka v důchodu. Respondentka (č. 1) si chválila život v Janských Lázních a celoroční přísun turistů zpočátku nekomentovala nijak negativně. Přiznala, že většina návštěvníků Stezky korunami stromů nebo i blízké Černé hory, se pohybuje v oblasti nad městem, čímž ji nijak neomezují ani nevadí.

Dopady cestovního ruchu vnímala pozitivně, především jako možnost ekonomické prosperity města. Negativně komentovala jednu z afér „pozemkových podvodů“ v minulosti. Ta se týkala, jak respondentka uvedla, nákupu stavebních pozemků za účelem výstavby soukromých rodinných domů, ovšem tato iniciativa byla náhle neoficiálně změněna na výstavbu penzionu či hotelu. Pokračovala, že z původních jednopodlažních bungalovů vyrostly několikapatrové domy, které jsou využívány k ubytování turistů v citlivých místech chráněného území. Jako další negativum zmínila existenci pouze jednoho malého obchodu s potravinami. Přiznala, že to poměrně komplikuje život v Janských Lázních, protože obyvatelé pro nákup musejí dojíždět do okolních větších měst. Všichni respondenti majitele místní večerky velice chválili za jeho snahu a ochotu, ovšem přiznali, že tato situace je komplikací, na kterou si každý den postěžují. Respondentka (č. 1) dále uvedla, že turisté, kteří navštěvují město, jí nijak nevadí a většinou se nechovají tak, aby ji to iritovalo. Ovšem velmi negativně vnímá problém s odpadky, které po sobě zanechávají v místních chráněných lesích. Hluk, který turisté mohou způsobovat, je podle ní na přijatelné úrovni, což se liší od konkrétních případů. Na celoroční přísun návštěvníků si, jak sama v rozhovoru uvedla, zvykla a nijak jí nevadí. Přiznala, že není nadšená, ale má pro to pochopení. Vyjádřila se i k problematice úbytku místních obyvatel. Myslí si, že velké množství místních mladých lidí se po ukončení studia stěhuje do větších měst, kde také hledají práci. Naopak do Janských Lázní přijíždí mnoho lidí za pracovními příležitostmi, a to především v odvětví služeb a cestovního ruchu. Dle jejích informací v městských lázních pracuje i velké procento cizinek, například Polek či Ukrajinek. Pro místní mladou generaci tak podle jejích slov není situace na pracovním trhu v Janských Lázních jednoduchá, protože se především soustředí na rozvoj jednoho odvětví a chybí pestrost a možnost expanze

i v jiných odvětvích. Tento rozhovor je strukturován v následující myšlenkové mapě (viz. Obrázek 3).



Obrázek 3 - Mentální mapa rozhovoru s respondentkou (č. 1)
Zdroj: Vlastní zpracování (2020)

Další respondentkou (č. 2) byla studentka vysoké školy pracující brigádně ve zmrzlinovém stánku na náměstí. V Janských Lázních vyrůstala, a proto přiznala, že vnímá nárůst cestovního ruchu, a to především ve výstavbě mnoha budov penzionů a hotelů. Zmínila, že se v hlavní sezóně po městě pohybuje velké množství turistů a je velmi těžké vidět někoho z místních obyvatel. Její klientela je podle ní tvořena výlučně návštěvníky města, nikoliv místními. To bylo potvrzeno i přímým pozorováním a snahou najít příslušné respondenty k výzkumu. Respondentka (č. 2) uvedla, že při hledání letní brigády bylo prakticky nemožné najít pracovní pozici, která by byla z jiného odvětví než ze služeb a cestovního ruchu, zato v tomto odvětví byl poměrně široký výběr. Návštěvníci se podle ní nechovají nijak negativně, aby to ovlivnilo její spokojenost ve městě. Na druhou stranu přiznala, že je to právě chování turistů, které ovlivňuje její vnímání a vztah k cestovnímu ruchu, ze kterého není ani nadšená ani iritovaná.

Třetí rozhovor se uskutečnil v místním muzeu s expozicí týkající se historie lázeňství, kde je pro zájemce volný vstup bez poplatku. Respondent (č. 3) působil jako průvodce v muzeu, byl studentem vysoké školy a pracoval zde v rámci letní brigády. Měl k rozvoji cestovního ruchu kladný vztah, davy turistů ho nijak neomezovaly a dokonce přiznal, že je rád, že jsou Janské Lázně tolik navštěvovány. Dodal ovšem, že ho irituje hluk, který někteří turisté dělají, což se podle jeho slov nestává často, ale pokud ano, tak je to velmi nepříjemné. Dále uvedl, že je pro život značně omezující pouze jeden obchod s potravinami, protože musí dojíždět do

jiných měst. Ačkoliv zvažoval přestěhování se do většího města, prozatím svou budoucnost vidí zde, kde mu velmi imponuje místní horské prostředí a příroda. Jako vhodné změny uvedl především navýšení počtu obchodů a jejich nabídky. Sám uvedl podobnou situaci, kterou řeší v nedaleké Peci pod Sněžkou, kde existují dva obchody, jejichž sortiment je nejen pro místní nedostatečný, ale především i drahý. Jako další šanci na zlepšení pro místní obyvatele uvedl problematiku odpadu, který po sobě turisté zanechávají. Nově vystavěnou Stezku korunami stromů, která se tyčí nad městem (viz. Obr. 4), nevnímá nijak negativně, protože se davy návštěvníků pohybují především v její bezprostřední blízkosti a do města často nescházejí (viz. Obr. 1, str. 24). Svůj vztah k turistům a cestovnímu ruchu popsal bez velkých emocí, kdy necítí ani nadšení, ale ani nevraživost.



Obrázek 4 - Pohled na infocentrum s vyčnívající Stezkou korunami stromů v pozadí. Zdroj: Bouzková (2019)

Dalším respondentem (č. 4) byl muž žijící většinu svého života v Janských Lázních, aktuálně pobírající starobní důchod. Krkonoše vnímá jako velmi atraktivní místo pro turisty, proto si také myslí, že je cestovní ruch dobrým zdrojem financí pro město. Přiznal, že existence jednoho obchodu ve městě je pro místní obyvatele opravdu složitá. Porovnal to se situací za totality, kdy zde existovaly nejen obchody s potravinami, ale také masna či obchod s ovocem a zeleninou. Sám si na aktuální

situaci již zvykl, avšak dodal, že to není komplikace pouze pro místní obyvatele, ale také klienty lázní, kterým zde chybí lékárna. Vůči chování návštěvníků byl velmi objektivní, nijak od sebe nerozlišoval místní obyvatele a návštěvníky, ale naopak každou individualitu zvlášť. Zmínil se také, že s některými pravidelnými návštěvníky města si vybudoval přátelský vztah. Celkově má vztah nejen k návštěvníkům, ale i cestovnímu ruchu v tomto místě, velice pozitivní. Jako zlepšení by navrhl rozšíření poskytovaných služeb, a to nejen pro místní, ale i pro návštěvníky. Především by tedy rozšířil nabízený sortiment obchodů. Zmínil se také o problémech majitele večerky, který objedná určitý počet pečiva a děti z neohlášeného školního výletu mu veškeré zásoby vykoupi. Podle respondenta (č. 4) to majiteli komplikuje provoz obchodu, protože v takových případech nemá dostatečné množství zboží pro místní obyvatele, a navíc je prakticky nemožné takovým situacím předejít. Respondent (č. 4) se také zmínil o problematice odpadků ve městě i jeho okolí, z čehož by objektivně nevinil pouze návštěvníky. Jejich chování mu nijak nevadí, sám je moc nevnímá, protože řekl, že se většina turistů celý den prochází po horách a do města se vrací až večer k ubytování. Oproti ostatním respondentům byl v rozporu i s další domněnkou o klesajícím počtu obyvatel. Naopak uvedl, že vnímá nárůst dětí a mladých rodin, které se do Janských Lázní začínají vracet.

Poslední rozhovor se uskutečnil s pracovnící infocentra, které se nachází nedaleko autobusové zastávky nad centrem města. Ta zmínila, že turisté zavítají do informačního centra nejen pro získání informací, ale i kvůli nákupu suvenýrů. Informační centrum disponovalo brožurami o atraktivitách města a jeho okolí. Mnohem větší výběr ovšem nabízelo v prodeji komerčních produktů, které byly zaměřené především na děti. Některé nabízené suvenýry alespoň vzdáleně souvisely s Českou republikou, například hračky s motivy Krtečka. Ovšem většina předmětů nijak nekorespondovala s historií města či místními tradicemi. Na obrázku (č. 5) je ukázka nabízených suvenýrů, jako jsou například bublifuky, korálky, hračky a jiné komerční předměty. Informační brožury s tipy okolních atraktivit se tak stávají pouhou kulisou k masovému komerčnímu prodeji. Více informací o turistifikaci je uvedeno v kapitole 3.3.1 Socio-kulturní dopady na život místních obyvatel.



**Obrázek 5 - Ukázka nabízených suvenýrů v infocentru Janských Lázní.
Zdroj: Bouzková (2019)**

Pracovníci infocentra přijde výskyt cestovního ruchu a profit z něho v tomto místě přirozený a chování návštěvníků nevnímá nijak negativně. Problémy jí občas způsobuje logistika práce, kdy se věnuje návštěvníkům infocentra, odpovídá na dotazy potenciálních návštěvníků přes telefon, a ještě je v kompetenci infocentra obsluha ubytovacího rezervačního systému. Všechny tyto činnosti podle ní není jednoduché kvalitně zabezpečit především při velkém počtu návštěvníků v hlavní sezóně.

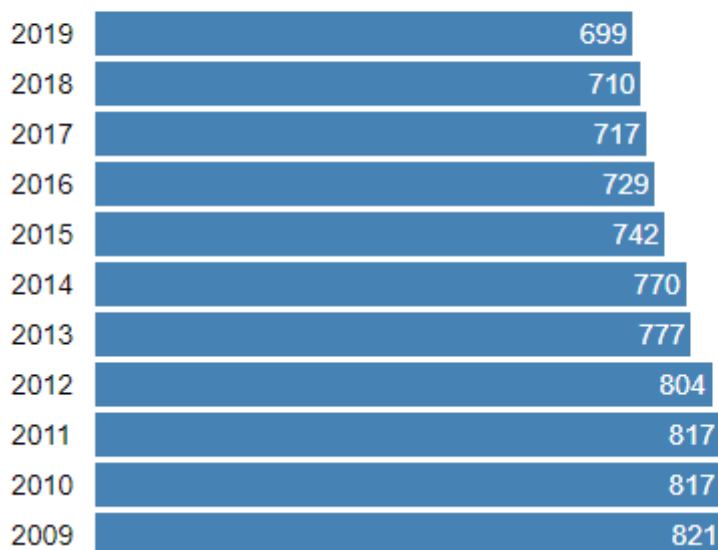
Podmínkou uskutečnění rozhovorů s náhodnými respondenty bylo trvalé a skutečné bydliště v městě Janské Lázně, nikoliv jejich věk či odvětví pracovní pozice. Uskutečnění rozhovorů s místními obyvateli nebylo jednoduché. Nebránila tomu jejich ochota, nýbrž obtížnost najít v terénu respondenta, který by danou podmínku splňoval. Tento aspekt sám o sobě vypovídá o skutečnosti, že samotné Janské Lázně i přes vysoký počet pracovních možností v léčebně, lázních, restauracích či kavárnách, neposkytují dostatečně pestrou nabídku pracovních

příležitostí pro místní obyvatele. Ovšem ani po pracovní době nebylo jednoduché místní obyvatele zastihnout.

Respondenti byli velice ochotní, ke svým odpovědím přistupovali zodpovědně a skutečně se nad danou problematikou zamýšleli. K cestovnímu ruchu je jejich vztah pozitivní, vnímají ho jako dobrý zdroj financí pro místní ekonomiku. Bylo zřejmé, že respondenti se negativně staví k dřívějším praktikám developerů, kteří zde nechali vystavět několikapodlažní penziony a hotely na lukrativních místech chráněného území. Kapacitu ubytovacích míst vnímají jako dostatečnou a s další výstavbou za účelem zvýšení ubytovacích kapacit by zřejmě nesouhlasili. Možnost pracovat v cestovním ruchu využili především vysokoškolští studenti na letní brigádě, kteří si tuto možnost chválili a vnímali ji pozitivně. Ačkoliv zde před asi dvěma lety vznikla nad městem Stezka korunami stromů, žádný z respondentů nevnímal díky ní nárůst návštěvníků v centru města. Ti se pohybují převážně v okolí samotné Stezky korunami stromů, čímž místním nijak nepřekáží. Všichni respondenti ovšem uznali, že vnímají celoroční zájem návštěvníků o Janské Lázně. Tato skutečnost by mohla vést k iritaci místních obyvatel, ovšem tento problém zde zatím není aktuální. Místní jsou vůči návštěvníkům tolerantní a chápaví. Negativně ovšem vnímají příležitostný hluk, který turisté vytvářejí, a odpady, které po sobě turisté zanechávají. To, společně s existencí pouze jednoho malého obchodu s potravinami, uvedli jako nejzávažnější problémy, které omezují jejich spokojený život ve městě. Při dotazování na případná zlepšení vždy navrhovali nápravy právě v této problematice, kdy by zlepšili odpadové hospodaření a zvýšili počet obchodů a nabízeného sortimentu. Jejich vztah k cestovnímu ruchu a návštěvníkům se podle zjednodušené škály Doxeyho iritačního indexu pohybuje na hranici euforie a apatie. Ovšem kvůli nadpolovičnímu počtu respondentů, kteří byli zařazeni do druhé škály, odpovídá výsledek apatii, kdy místní z množství návštěvníků nejsou nadšeni, ale na druhou stranu chápou jejich potřeby, a tak jimi nejsou znechuceni či iritováni.

Aktuálně žije v Janských Lázních 699 obyvatel (obyvateleceska, 2019). Na tomto webu je dostupný obrázek graficky zachycující každoroční úbytek obyvatel od roku 2009 do roku 2019 (viz. Obr. 6).

Vývoj počtu obyvatel v obci Janské Lázně, Trutnov



Obrázek 6 - Vývoj počtu obyvatel v obci Janské Lázně od roku 2009 do roku 2019. Zdroj: Obyvateleceska (2019)

V Janských Lázních od roku 2014 až 2018 došlo ke každoročním úbytkům obyvatel převážně z důvodu stěhování (vdb.czso, 2020a). Počet nově narozených a zemřelých je v rovnováze, ovšem počet odstěhovaných, jak je na webu uvedeno, značně přesahuje počet přistěhovaných.

Ve veřejné databázi Českého statistického úřadu (2020b) je uveden počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních, kterými Janské Lázně disponují. Počet zde uvedených lůžek se může lišit od reality kvůli dobrovolnému uveřejnění kapacity a možnosti ubytování v soukromí. Celkem se v Janských Lázních nachází 2 959 lůžek (vdb.czso, 2020b).

Z těchto demografických údajů lze vypočítat aktuální i historickou hodnotu turistické, nebo také jinak Defertovy, funkce. Ta poměrem počtu stálých obyvatel a lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních znázorňuje intenzitu turistické aktivity v destinaci (Pásková, Zelenka, 2002). Podle nich se vyjadřuje za pomoci vzorce: $T(f) = N \times 100 / P$, kdy N = počet stálých lůžek v ubytovacích zařízeních a P = počet místních obyvatel. V roce 2014 žilo v Janských Lázních 742 obyvatel

(vdb.czso, 2020a) a počet lůžek byl 2 836 (vdb.czso, 2020b). Turistická funkce tak pro rok 2014 dle výpočtu $T(f) = 2836 \times 100 / 742 = 382$. Ovšem pro rok 2018 byla turistická funkce $T(f) = 2959 \times 100 / 699 = 423$. Turistická funkce má tedy v porovnání těchto dvou hodnot za rok 2014 a 2018 rostoucí tendenci. S rostoucí hodnotou turistické funkce by mohla souviset i narůstající míra turistické iritace místních obyvatel.

4.2 *Askania Nova*

4.2.1 Historicko-geografické vymezení území destinace *Askania Nova*

Askania Nova je jednou z nejstarších a největších biosférických rezervací UNESCO v Evropě, která je z velké části tvořena stepí, jež nebyla nikdy zemědělsky obhospodařována (discover-ukraine, 2020). Areál rezervace, rozkládající se na necelých 33 300 hektarech, se nachází na jihu Ukrajiny v Chersonské oblasti, asi 60 km jihovýchodním směrem od města Nova Kachovka, blízko Černého moře a poloostrova Krym (unesco, 2011). V roce 1984 byla zapsána na seznam biosférických rezervací UNESCO a v roce 2008 byla vybrána jako jeden ze Sedmi přírodních divů Ukrajiny (discover-ukraine, 2020).

Koncem 19. století, kdy celá oblast patřila milovníku přírody Friedrichu Falz-Feinovi, začaly na rozlehlých stepích vznikat výběhy pro stepní zvířata, hned poté byla založena zoologická a posléze i botanická zahrada (askania-nova-zapovidnik, 2020). Zoologická zahrada byla unikátní svou nadčasovostí, byla jednou z nejstarších v Evropě, svou rozlehlostí a také i nabídkou exotických druhů zvířat a ptactva, které zde byly k vidění (discover-ukraine, 2020). V rozlehlé stepi se zakladateli, díky důmyslnému zavlažovacímu systému (viz. Obrázek 7), podařilo vybudovat oázu s rozlohou 167 hektarů s několika vodními plochami bez přírodního přítoku (askania-nova-zapovidnik, 2020). Na tomto webu je uvedeno, že se zde nachází více než 500 druhů rostlin a každoročně sem ze severu přilétá



**Obrázek 7 - Zavlažovací systém oázy.
Zdroj: Bouzková (2019)**

přezimovat přes 250 druhů ptactva.

Od roku 1919 je Askania Nova ve státním vlastnictví a od roku 1983 nese také označení národní park (askania-nova-zapovidnik, 2020). Askania Nova je celosvětově proslulá díky volnému chovu koně Převalského (viz. Obrázek č. 8), posledního druhu divokého koně na světě, který je zde chován již od roku 1899 (askania-nova-zapovidnik, 2020). Právě odsud, jak je na stránkách psáno, je poté vypouštěn zpět do volné přírody, konkrétně do stepí Mongolska. Na stránkách je také uvedeno, že právě díky této biosférické rezervaci UNESCO a vědeckému výzkumu, který je zde veden, se daří navracet mnoho druhů zvířat a ptactva zpět do volné přírody.



**Obrázek 8 - Chov koně Převalského ve stepích Askania Nova.
Zdroj: Sci-news (2020)**

Askania Nova kromě rozlehlých panenských stepí, zoologické a botanické zahrady také obsahuje Ekologické edukační centrum, které je návštěvníkům k dispozici (askania-nova-zapovidnik, 2020). Na počátku minulého století, jak je na těchto stránkách uvedeno, navštěvovalo destinaci Askania Nova 2 až 5 tisíc návštěvníků ročně, což vzrostlo až na 140 tisíc návštěvníků za rok. Tento počet ovšem za posledních šest let klesl např. kvůli anexi nedalekého Krymu Ruskou federací a současně probíhající válce.

4.2.2 Sběr informací a průběh šetření v Askania Nova

Výzkum v národním parku a biosférické rezervaci UNESCO Askania Nova proběhl v sobotu 1. června 2019. Autobusové spojení do této destinace je velmi komplikované a nepravidelné, obvykle je možné přijet dvěma spoji ráno a odpoledne jedním či dvěma spoji odjet. Z tohoto důvodu bylo daleko jednodušším řešením využít cestovní kanceláře Moris ve městě Dnipro, která nabízela kompletní jednodenní zájezd do biosférické rezervace UNESCO Askania Nova. Jeho součástí byla doprava minibusem tam i zpět, vstupenky a tříhodinová prohlídka s průvodcem v botanické a zoologické zahradě za 700 hřiven, což činilo v té době v přepočtu 595 Kč (cnb, 2020). Asi v šest hodin ráno se vyjíždělo z města Dnipro, kde přibližně deset účastníků zájezdu vyzvedl řidič minibusu na domluvených místech nedaleko jejich bydliště. Cesta z Dnipra do destinace Askania Nova trvala celkem šest hodin s jednou menší odpočinkovou pauzou přibližně v polovině cesty. Plynulost trasy z velké míry ovlivňovala i kvalita místních komunikací. Příjezd do chráněné části území Askania Nova neoznamují žádné billboardy, cedule ani ploty a vstupní brány. Jediné, jak návštěvník pozná blízký cíl své cesty, je měnící se příroda, která se z úrodných ukrajinských polí prolne do stepi porostlé nejrůznějšími druhy travin a květin. V obci Askania Nova, kde se nachází centrum biosférické rezervace UNESCO s jasně ohraničenou botanickou a zoologickou zahradou, nenajdeme žádné ukazatele, které by návštěvníkovi pomohly najít vstup do areálu. Ani pro řidiče minibusu, který jezdí trasu pravidelně, nebylo nalezení vstupní brány jednoduché. Po příjezdu na malé parkoviště u vstupu do botanické zahrady se skupiny ujala místní průvodkyně (viz. Obrázek č. 9), se kterou bylo možné po skončení tříhodinové prohlídky v ukrajinštině uskutečnit i první rozhovor výzkumu.



**Obrázek 9 - Prohlídka areálu s výkladem průvodkyně.
Zdroj: Bouzková (2019)**

Výklad průvodkyně se týkal historie založení areálu, života zakladatele Fridricha Falz-Feina, místní fauny i flory, vzniku oázy, botanické a zoologické zahrady a zapsání do sítě biosférických rezervací UNESCO. Průvodkyně byla velmi potěšena vznikem bakalářské práce s tematikou problematiky rozvoje cestovního ruchu v destinaci Askania Nova. Na otázky rozhovoru odpovídala respondentka (č. 6) velmi erudovaně a vždy si odpovědi pečlivě promyslela.

Ve svém výkladu průvodkyně zmínila počet návštěvníků v minulosti, který porovnávala se současným stavem. V druhé polovině minulého století, jak uvedla, navštívilo destinaci Askania Nova za jediný den 10 000 lidí, oproti tomu za celý rok 2018 prošlo areálem 80 000 lidí. Tento razantní pokles přisoudila přirozenému úbytku turismu v celé zemi, jehož příčinou je především probíhající válka s Ruskou federací a nedostačující finanční podpora cestovního ruchu státem. Askania Nova leží nedaleko anexovaného poloostrova Krym, což podle ní mělo dopad i na úbytek místních obyvatel. Zmínila, že z původních 11 000 zde zůstalo žít 4 000 obyvatel. Průvodkyně uvedla, že samotný areál biosférické rezervace UNESCO zaměstnává

300 převážně místních obyvatel. Ostatní, jak dále pokračovala, se živí v zemědělství nebo jako pracovníci nemocnice, školy a podobně. V případném nárůstu počtu turistů shledává především ekonomickou prosperitu pro destinaci. Návštěvníky se do rezervace Askania Nova snaží spolu s vedením areálu nalákat pořádáním různých speciálních akcí. Například měsíc před uskutečněním výzkumu se zde konal den k oslavě výročí založení areálu, kterého se podle jejích informací účastnilo 5 000 návštěvníků. Takový počet návštěvníků, jak průvodkyně v rozhovoru uvedla, by byl pro areál a místní ekonomiku velmi příznivý. Na otázku, zda by takový počet byl z dlouhodobého hlediska udržitelný a pro místní pozitivně vnímaný, průvodkyně uvedla příklad destinace Dubaj, kde je počet návštěvníků daleko vyšší a přes to logisticky zvládnutelný. Proto trvala na tom, že nárůst turistů by destinaci Askania Nova prospěl. Průvodkyně dále uvedla, že financování celého areálu, který je ve státním vlastnictví, pokrývá státní finanční podpora 7 milionů hřiven, tedy v přepočtu 5 950 000 Kč (cnb, 2020), o kterou si musí každoročně zažádat. Vedení areálu přikládá k žádosti o finanční grant také marketingový plán na rozvoj destinace, který je ovšem dle jejích slov přehlížen. Jak uvedla, vedení státu se soustředí na řešení válečných či ekonomických problémů a rozvoj cestovního ruchu na celé Ukrajině je značně opomíjen. Do rozvoje této biosférické rezervace UNESCO, jak dále pokračovala, jde od dob totality stále stejné množství peněz, tedy již zmíněných 7 milionů hřiven, které v nynější ekonomické situaci nedokáží dostatečně pokrýt potřeby areálu. Ačkoliv by marketingový plán s vedením areálu rádi tvořili udržitelným směrem, rozpočet a nezájem státu jakožto majitele jim to znemožňuje. Průvodkyně si byla ovšem jistá, že s celkem 40 průvodci, kteří v areálu provázejí, by byli schopni uspokojit potřeby i vysokého počtu návštěvníků.

Další rozhovor byl uskutečněn s pracovnící u vstupu do zoologické zahrady, tedy s respondentkou (č. 7), která zde pracuje pouze přes hlavní letní sezonu, kontroluje vstupenky a pobírá starobní důchod. Jak uvedla, turisté se v destinaci nechovají nijak špatně a ničím jí nevadí. Stejně jako paní průvodkyně vnímá cestovní ruch jako dobrý finanční zdroj, a proto by si přála, aby destinaci navštěvovalo více turistů.

Posledním místním obyvatel, se kterým byl v rámci výzkumu proveden rozhovor, byl prodejce suvenýrů, respondent (č. 8). Byl to velmi pozorný a zkušený obchodník. Uvedl, že prodejem suvenýrů se živí již 20 let. Většina prodávaných výrobků obsahuje prvky zvířat ze zoologické zahrady. K vidění byly například ozdobné zvířecí rohy, paví peří a mnohé další, které jsou zachyceny na Obrázku č. 10. Jedná se o autentické suvenýry lokální výroby, které jsou propojeny s historickým a tradičním prostředím místa. Při zvýšeném prodeji by bylo nutné vyhnout se komodifikaci a komercializaci výrobků, což je popsáno v teoretické části v kapitole 3.3.1 Socio-kulturní dopady na život místních obyvatel.



**Obrázek 10 - Ukázka suvenýrů prodávaných v destinaci Askania Nova.
Zdroj: Bouzková (2019)**

Rozvoj cestovního ruchu komentoval tak, že není možné porovnávat stav před pěti lety, tedy před začátkem války, a nyní. Návštěvnost před rokem 2014 byla podle něj vysoká, což ovšem nyní neplatí. Jak sám uvedl, od té doby zde místní nežijí, ale pouze přežívají. Svým chováním mu turisté vůbec nevadí, i on je především vnímá jako zdroj financí, na kterém je závislý.

I v tomto výzkumu bylo hlavní podmínkou uskutečnění rozhovoru s náhodnými respondenty s trvalým a skutečným bydlištěm v obci Askania Nova. Respondenti odpovídali na otázky velmi ochotně a byla zřejmá jejich snaha o podání co nejupřímnější odpovědi. Najít skutečně místní obyvatele obce Askania Nova nebylo složité. Všichni respondenti pracovali v cestovním ruchu, konkrétně tedy v areálu biosférické rezervace UNESCO Askania Nova. Jejich osobní příjmy tak byly závislé na prosperitě destinace, což mohlo ovlivnit jejich odpovědi o vnímání návštěvníků a rozvoje cestovního ruchu v destinaci. Velmi zajímavý by byl rozhovor s ostatními místními obyvateli, kteří nepracují v odvětví cestovního ruchu, ti ovšem nebyli v době výzkumu na místě zastížení.

Problematika námětů na zlepšení by se zdála být nekonečná. Místní si ovšem přejí jediné, ukončení války a mír. To by totiž podle nich znamenalo uvolnění státních financí z armádního odvětví i do cestovního ruchu, který by se po celé zemi mohl lépe rozvíjet. Zajímavá je naprostá absence negativních dopadů cestovního ruchu, tedy alespoň dle vnímání místních obyvatel.

Všichni respondenti neskrývali svůj vřelý vztah k návštěvníkům a cestovnímu ruchu, proto by ve škále Doxeyho iritačního indexu spadali do první kategorie, tedy euforie. Jejich nadšení a seberealizace v oblasti cestovního ruchu je především poháněno lepšími ekonomickými vyhlídkami, na druhou stranu se s hrdostí pyšní krásami biosférické rezervace UNESCO Askania Nova, kde celý život žijí.

I v případě destinace Askania Nova byla snaha o výpočet hodnoty turistické funkce, dle již zmiňovaného vzorce $T(f) = N \times 100 / P$. Ačkoliv průvodkyně v rozhovoru uvedla pokles obyvatel z původních 11 000 na 4 000, státní statistika z roku 2015 uvádí 2 865 místních obyvatel (database.ukrcensus.gov, 2015). Z možných dohledatelných zdrojů disponuje destinace pouze jedním hotelem s celkem 18 pokoji, které s využitím přistýlek umožní ubytování pro 63 turistů (kanna-hotel-askania-nova, 2007; pozn.: vlastní odhad). Z těchto údajů lze tedy přibližně vypočítat turistickou funkci dle vzorce $T(f) = 63 \times 100 / 2\,865 = 2$. Nízká hodnota turistické funkce může souviset s mírou turistické iritace, která dle provedeného výzkumu odpovídá prvnímu stupni ve zjednodušeném Doxeyho iritačním indexu, tedy euforii. Proti tomu je nevýhodou této destinace převážně jednodenní

návštěvnost. Destinace nenabízí dostatečný počet atraktivit a ubytovací infrastruktury, aby přiměla návštěvníky k vícedennímu pobytu.

4.3 Komparace obou destinací

Ačkoliv se obě zkoumané destinace nacházejí v jiném státě s rozdílnou úrovní ekonomiky, díky jejich společným rysům se mohou pro potřeby této bakalářské práce komparovat. Společným aspektem destinací je především skutečnost, že se nacházejí v chráněném území. V obou případech se jedná o součást národních parků. Janské Lázně spadají pod ochranu Krkonošského národního parku (KRNAP). Askania Nova, ačkoliv je také národním parkem, se pro marketingové účely prezentuje mezinárodním statutem biosférické rezervace UNESCO. Tento statut ovšem plně nevyhovuje požadavkům této bakalářské práce. Důležitým společným aspektem je také to, že obě destinace jsou obce v chráněných územích, ve kterých žije mnoho místních obyvatel. Potřeby rezidentů se liší v závislosti na ekonomické prosperitě destinace. Tato zajímavá skutečnost potvrzuje důležitost uspokojení dle Maslowovy pyramidy potřeb, na což byl v teoretické části práce, konkrétně v kapitole 3.1 Cestovní ruch, kladen důraz.

Jako první dopad na socio-kulturní prostředí místní komunity byla vyzorována turistifikace. Upřednostnění potřeb turistů na úkor vlastních funkcí sídla musí čelit obyvatelé Janských Lázní, jimž se tento efekt stal každodenní nepříjemností. V Janských Lázních existuje pouze jeden malý obchod s potravinami s omezenou nabídkou, který plně nepokryje potřeby místních obyvatel ani návštěvníků. Tento problém není pro destinaci Askania Nova společný. Ačkoliv i zde existuje omezený počet obchodů s malou nabídkou produktů, nikdo z místních obyvatel si na tuto skutečnost v rozhovoru nestěžoval.

Především v minulosti byl v Janských Lázních velice aktuálním problémem efekt módnosti u investorů a developerů, kteří financovali výstavby nových subjektů s ubytovací kapacitou v chráněném území. Během výzkumu byl tento efekt také upozorován u návštěvníků a turistů, kteří do destinace zavítali mimo jiné i díky kvalitní marketingové strategii a reklamě. Marketing Janských Lázní celoročně láká turisty na tři hlavní atraktivita místa, což jsou léčebné procedury v lázních, zimní lyžařské středisko a Stezka korunami stromů. Oproti tomu tento efekt v destinaci

Askania Nova nebyl pozorován pro naprostou absenci kvalitního marketingu a jakékoliv reklamy. Místo nevyužívá reklamní billboardy, reklamu v televizi či stále důležitější reklamu na sociálních sítích.

Ke znehodnocování především přírodních krás, tedy efektu turistické pasti, za posledních sto let razantně dochází v Janských Lázních. V kapitole 4.1 o historicko-geografickém vymezení destinace je znehodnocení přírodního okolí města za účelem ekonomického profitu rozpracováno. Aktuálně se destinace potýká s problematikou odpadu, jež po sobě návštěvníci v chráněném území zanechávají. Krkonošský národní park proti výskytu odpadků spustil velmi kvalitní marketingovou kampaň s názvem Lovci odpadků, o které je možné dozvědět se více na stránkách www.lovciodpadku.cz. Krkonošský národní park touto kampaní nejen podpořil veřejnou osvětu v této problematice, ale také přispěl k zájmu veřejnosti o zlepšení situace, kdy navádí návštěvníky při absolvování turistické trasy ke sběru odpadu (lovciodpadku, 2019). Ačkoliv problém s odpadovým hospodařením je dle přímého pozorování aktuální i v destinaci Askania Nova, místní obyvatelé ho nevnímají a rozhodně ho nepřisuzují vyššímu počtu turistů. Proto zde efekt turistické pasti vlivem vysokého počtu turistů nebyl pozorován.

Hlavním tématem celé bakalářské práce je především turistická iritace. Ačkoliv se jedná o měřitelnou veličinu, její přesné matematické určení komplikují její abstraktní specifika. Jak bylo v kapitole 3.3 Udržitelnost cestovního ruchu v chráněných územích ČR teoretické části popsáno, jedná se o ukazatel iritace místních obyvatel vůči turistům a návštěvníkům, který úzce souvisí s překročením socio-kulturní a psychologické únosné kapacity (Pásková, Zelenka, 2002). Metody jeho zjištění uvádějí pomocí dotazníků, či v případě této práce, rozhovorů. K určení míry turistické iritace se podle nich používá zjednodušený Doxeyho iritační index s celkem čtyřstupňovou škálou. V případě destinace Janské Lázně, kde je turistické zatížení již delší dobu celoroční, míra iritace se u místních obyvatel pohybuje na hraně mezi euforií a apatií. Na základě rozhovorů s nimi, kdy svůj vztah k návštěvníkům a obecně cestovnímu ruchu sami zkoušeli definovat, z výzkumu vyplynulo, že většina respondentů spadá do škály apatie. Celoroční návštěvnost může postupem času situaci zhoršovat, až dojde k poklesu do dalšího stupně, a tím

je znechucení. To ovšem v tomto výzkumu nebylo potvrzeno a výsledky směřují pouze k zařazení do škály apatie. Oproti tomu nedostatek masového zájmu návštěvníků v destinaci Askania Nova, která je ekonomicky závislá na příjmech z oblasti cestovního ruchu, způsobil jasné zařazení místních obyvatel do prvního stupně škály, tedy euforie. Neskrývané nadšení a pozitivní vyhlídky při případném zvýšení počtu návštěvníků byly zřejmé v každém zde provedeném rozhovoru.

V destinaci Askania Nova oproti Janským Lázním z poznatků přímého pozorování může docházet ke komercializaci a komodifikaci zdrojů, kdy jsou prodávány nejrůznější zvířecí artefakty. Na prodej byly k vidění paví pera nebo zvířecí rohy a paroží. Tento prodej by byl dlouhodobě udržitelný pouze za předpokladu, že zvířata tyto artefakty sami pozbydou. Nikoliv však v případě, kdy by za touhou po rozšíření produkce takových suvenýrů musela být zvířata týrána či usmrcena. Při vysoké a neudržitelné poptávce by také destinace mohla čelit nedostatku tohoto prodejního artiklu. Oproti tomu nabídka suvenýrů v infocentru Janských Lázní pozbývá historické souvislosti s místními tradicemi a stává se tak pouhým masovým komerčním prodejem k dosažení zisků.

Samotní obyvatelé Janských Lázní vnímají jako pozitivní dopady cestovního ruchu ekonomický profit, stejně tak je tomu i v destinaci Askania Nova. Za negativní dopady obyvatelé Janských Lázní označili nedostatečný počet a nabídku jediného existujícího obchodu, což spadá do problematiky týkající se turistifikace. Dále přiznali, že jsou svědky efektu turistické pasti, ať už v dřívější době rozrůstajícím se počtem subjektů s ubytovací kapacitou, nebo aktuálně problémy s odpady, které znečišťují chráněné okolí města. Oproti tomu v destinaci Askania Nova nebyly místními obyvateli shledány žádné negativní dopady, které by způsobil rozvoj cestovního ruchu.

Pro obě destinace byla také určena hodnota turistické funkce. V Janských Lázních v roce 2014 dosahovala hodnoty 382, oproti tomu v roce 2018 vzrostla na 423. Lze tedy pozorovat rostoucí tendenci, která může ovlivňovat i míru turistické iritace. Oproti tomu pro destinaci Askania Nova vyšla hodnota turistické funkce pouhé 2. I tato skutečnost může ovlivňovat míru turistické iritace, kdy je v této destinaci ve

stavu euforie. Lze tedy předpokládat, že se vzrůstající hodnotou turistické funkce roste i míra turistické iritace místních obyvatel.

Janské Lázně dle získaných informací disponují marketingovým plánem, který zohledňuje specifika chráněného území a obsahuje prvky udržitelného cestovního ruchu. Destinace Askania Nova každoročně marketingový plán vytváří a přikládá ho k žádosti o státní finanční podporu, ovšem na rozvoj cestovního ruchu dle vytyčené strategie nezbyvá dostatečné množství finančních prostředků. Ačkoliv se destinace plánovitě nesnaží o rozvoj cestovního ruchu s udržitelnými prvky, v minulosti došlo k přirozenému úbytku počtu návštěvníků a tedy i negativních dopadů na tuto destinaci, což znamenalo i rozvoj cestovního ruchu udržitelným způsobem. Pokles návštěvníků z původních 10 000 denně na 80 000 ročně způsobil přirozenou regeneraci místní fauny a flory, díky čemuž nepřicházejí současní návštěvníci o prožitek z návštěvy této destinace. I z provedených rozhovorů s místními obyvateli je zřejmá absence negativních dopadů na socio-kulturní prostředí místní komunity.

Ačkoliv se tedy tyto dvě destinace nacházejí ve dvou státech s odlišnou úrovní ekonomiky a podpory rozvoje cestovního ruchu, strategie rozvoje cestovního ruchu, která je v Janských Lázních systematicky a logisticky aplikována, je pro destinaci Askania Nova naprosto přirozenou záležitostí.

5 Shrnutí výsledků práce

Polostrukturovanými rozhovory s místními obyvateli bylo možné definovat aktuální stav míry turistické iritace na základě škály Doxeyho iritačního indexu. Pro Janské Lázně vychází hodnota na druhém stupni, tedy apatii. Oproti tomu v destinaci Askania Nova je výsledek pozitivní a odpovídá euforii.

Provedený výzkum je pilotní. Časově a logisticky jej nebylo možné aplikovat na širším vzorku místních obyvatel. Je nutné k němu s přihlédnutím na tyto skutečnosti přistupovat a jeho závěry tedy nelze generalizovat. Ovšem výzkum aplikovaný na veškeré místní obyvatele by byl velmi přínosným pro management udržitelnosti cestovního ruchu v daných destinacích.

Díky poznatkům získaným z odborné literatury, které jsou kompletně rozpracovány v teoretické části této práce, bylo možné provést potřebné šetření a zpracovat rozhovory s místními obyvateli. Výsledky nelze komparovat bez přihlédnutí k důležitému aspektu, že se destinace nacházejí ve státech s odlišně rozvinutou ekonomikou. Dalším ovlivňujícím faktorem je také skutečnost, že nebylo logisticky možné provést šetření ve stejný den či alespoň měsíc. Výzkum v destinaci Askania Nova byl proveden na začátku června, tedy na samém počátku hlavní letní sezony. Oproti tomu výzkum v Janských Lázních se uskutečnil na konci srpna, tedy v závěru hlavní letní sezony, což mohlo vnímání návštěvníků místními obyvateli pozměnit.

Na začátku práce byly položeny výzkumné otázky, které jsou v následující sekci zodpovězeny:

- Jaká je dle Doxeyho iritačního indexu míra iritace místních obyvatel Janských Lázní vůči návštěvníkům a obecně rozvoji cestovního ruchu v destinaci? Míra iritace dle zjištěných informací z rozhovorů s místními obyvateli se pohybuje na hranici euforie a apatie s tím, že většina dotazovaných spadala do škály apatie.
- Jaké dopady cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí jsou vnímány samotnými místními obyvateli Janských Lázní? Jako pozitivní dopady místní obyvatelé uváděli ekonomickou prosperitu destinace. Jako negativní vlivy

pak definovali turistifikaci, konkrétně nedostatek obchodů s omezenou nabídkou a efekt turistické pasti, do kterého spadají problémy s odpadem, který po sobě návštěvníci zanechávají.

- Jaká je dle Doxeyho iritačního indexu míra iritace místních obyvatel destinace Askania Nova vůči návštěvníkům a obecně rozvoji cestovního ruchu? Pro destinaci Askania Nova díky nadšení z rozvoje cestovního ruchu místními obyvateli byla vybrána první škála indexu, tedy euforie.
- Jaké socio-kulturní efekty cestovního ruchu jsou společné a v čem se liší destinace Janské Lázně a Askania Nova na Ukrajině? V destinaci Janské Lázně byly vyzorovány efekty módnosti a turistické pasti, turistifikace a míra turistické iritace na úrovni apatie. Oproti tomu v destinaci Askania Nova byla vyzorována možná komodifikace a komercializace zdrojů a míra turistické iritace na úrovni euforie. Problémem odpadového hospodářství jsou postihnuty obě destinace. Hlavním společným rysem je vnímání rozvoje cestovního ruchu místními obyvateli jako důležitého zdroje finančních prostředků pro ekonomiku dané destinace.

Ideálním řešením pro následný rozvoj cestovního ruchu v Janských Lázních by byla aplikace participativního managementu, pro který je základem komunikace mezi aktéry cestovního ruchu a místní komunitou. Aplikace prvků destinačního a návštěvnického managementu společně s monitoringem návštěvnosti by destinaci také pomohly k dlouhodobému udržitelnému rozvoji turismu. Právě monitoring návštěvnosti je klíčový v regulaci pohybu turistů po chráněném území národního parku. Stěžejními koncepty pro tuto do jisté míry již velmi rozvinutou destinaci jsou koncepty únosné kapacity a sociální směny. Veškeré zde navrhované koncepty jsou podrobně rozpracované v kapitole 3.4 Optimalizace cestovního ruchu v chráněných územích. Tyto koncepty kladou důraz na zachování komfortu místních obyvatel s postupně se rozvíjejícím cestovním ruchem. Předpokladem úspěšné realizace těchto konceptů v Janských Lázních je kvalitně promyšlený dlouhodobý koncept rozvoje turismu, respektující životní cyklus destinace a realizovaný strategickým plánováním, zahrnujícím využití modelu LAC a vhodnou marketingovou strategii.

Destinace Askania Nova by se oproti tomu měla zaměřit právě na koncept životního cyklu destinace a model LAC, kdy se daná destinace rozvíjí na dlouhodobě udržitelných základech. Nutností je marketingový plán, protože destinaci chybí jakýkoliv marketing, PR a reklama. Vzhledem k neposkvrněnosti masovým cestovním ruchem by bylo vhodné destinaci rozvíjet na základech komunitního cestovního ruchu, na kterém by mohli participovat a z něho profitovat i místní obyvatelé. I zde by bylo vhodné mít na paměti aspekty konceptů únosné kapacity a sociální směny, aby se minimalizovaly negativní dopady rozvoje cestovního ruchu na místní komunitu.

6 Závěry a doporučení

Na všechny stanovené výzkumné otázky bylo možné díky provedenému šetření odpovědět. Je nutné pohlížet na výzkum jako na pilotní. Nebylo v časových, logistických ani kompetentních možnostech aplikovat výzkum na větší množství dotazovaných. Výsledky tedy nelze obecně generalizovat. Bylo ovšem dosaženo genderové a věkové rovnováhy dotazovaných. Ve výzkumu tak byli zastoupeni studenti i starší dospělí, ženy i muži.

Provedený výzkum vycházel z informací rozpracovaných v teoretické části práce čerpající ze studia odborné literatury. Díky těmto poznatkům bylo možné provést kvalitativní výzkum, rozbor socio-kulturních dopadů na místní komunitu a v závěru práce i nabídnout možné marketingové postupy a koncepty pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu, což je uvedeno v kapitole 5 Shrnutí výsledků práce. Hlavním tématem celé práce bylo definování míry turistické iritace. Pro Janské Lázně z dostupných informací byla míra určena na hranici euforie a apatie, ovšem většina dotazovaných spadala do škály apatie. V destinaci Askania Nova vyšla hodnota na úrovni euforie.

Velice zajímavým a pro tyto destinace cenným výzkumem by byla plošná aplikace na veškeré obyvatele obou destinací. Především by byl tento výzkum hodnotným pro destinace Janské Lázně, kde bylo zjištěno více socio-kulturních dopadů na místní komunitu v porovnání s destinací Askania Nova. Pro plošnou aplikaci výzkumu by byla ovšem nutná participace městského úřadu v Janských Lázních společně s aktéry cestovního ruchu a místními obyvateli, což by znamenalo logistickou i finanční náročnost. Pro potřeby této bakalářské práce a výzkumu bylo vedení města několikrát osloveno, konkrétně starosta města byl pravidelně kontaktován s prosbou o rozhovor, který by práci mohl obohatit o mnoho nových informací. Starosta města Janské Lázně ovšem nebyl k uskutečnění rozhovoru ochoten. Práce se tak opírá o výsledky z polostrukturovaných rozhovorů a přímého pozorování, které kompletně vycházejí z teoretických východisek práce.

7 Seznam zdrojů

- [1] ASKANIA-NOVA-ZAPOVIDNIK, 2020. *Askania Nova – en* [online]. Národní akademie agrárních věd Ukrajiny pojmenování po F. K. Falz-Fein [cit. 2020-1-10]. Dostupné z: <<http://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/en/>>
- [2] BANÁŠ, M., HUŠKOVÁ, B., ŠREMER, P., ŠŤASTNÁ, P., VAJČNEROVÁ, I., ZAHRADNÍK, D., 2014. *Manažerský a marketingový modul*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus. 164 stran. ISBN 978-80-7435-388-8.
- [3] BERRY, W., 1971. *The Unforeseen Wilderness: An Essay on Kentucky's Red River Gorge* [online]. 2. vydání. Emeryville, Kalifornie, USA: Shoemaker Hoard. ISBN-13: 978-1-59376-092-2.
- [4] BOUZKOVÁ, S., 2019. *Vlastní fotografie z provedeného výzkumu ve vybraných destinacích* [fotografie], [cit. 2020-3-28]
- [5] BUDEANU, A., MILLER, G., MOSCARDO, G., OOI, C., 2016. Sustainable tourism, progress, challenges and opportunities: an introduction. *Journal of Cleaner Production* [online]. 285-294 [cit. 2020-4-8]. Dostupné z: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652615014110>>
- [6] CNB, 2020. *Kurzy ostatních měn* [online]. Česká národní banka [cit. 2020-2-7]. Dostupné z: <<https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-ostatnich-men/kurzy-ostatnich-men/?mesic=6&rok=2019>>
- [7] DATABASE.UKRCENSUS.GOV, 2015. ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАЙВІЩОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ [online, PDF]. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ [cit. 2020-2-7]. Dostupné z: <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/zb_nas_14.pdf>
- [8] DISCOVER-UKRAINE, 2020. *Askania – Nova* [online]. Ukraine Travel Guide [cit. 2020-1-10]. Dostupné z: <<https://discover-ukraine.info/places/southern-ukraine/kherson/58>>
- [9] EAGLES, P., MCCOOL, S., HAYNES, CH., 2002. *Sustainable Tourism in Protected Areas. Guidelines for Planning and Management* [online, PDF]. UK: IUCN – The World Conservation Union. 191 stran. ISBN 2-8317-0648-3. Dostupné z: <<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284405435>>
- [10] GOOGLEMAPS, 2020. *Umístění autobusové zastávky a centra města v Janských Lázních na mapě* [online mapa]. Měřítko neuvedeno. Úprava vlastní [cit. 2020-2-3]. Dostupné z: <<https://www.google.com/maps/@50.6312155,15.7745276,17z>>

- [11] HIGGINS-DESBIOLLES, F., 2018. Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more? *Tourism Management Perspectives* [online]. 157-160 [cit. 2020-4-8]. Dostupné z: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211973617301319>>
- [12] INDROVÁ, J., MALÁ, V., MLEJNKOVÁ, L. NETKOVÁ, J., PETRŮ, Z., 2007. *Cestovní ruch (základy)*. 1. vydání. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica. 119 stran. ISBN 978-80-245-1252-5.
- [13] JANSKELAZNE. *Historie – Janské Lázně* [online]. Janskelazne.com – O nás, 2018 [cit. 2019-10-5]. Dostupné z: <<https://www.janskelazne.com/onas/historie/>>
- [14] KANNA-HOTEL-ASKANIA-NOVA, 2007. Kanna hotel – Askania Nova [online]. Booked.cz [cit. 2020-2-7]. Dostupné z: <<https://kanna-hotel-askania-nova.booked.cz/>>
- [15] KUNŠTÁROVÁ, O., 2008. *Vliv cestovního ruchu na Černou horu a okolí*. [online] Liberec. 109 stran. Bakalářská práce [PDF]. Technická univerzita v Liberci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Tomáš Hendrych. [cit. 5. 10. 2019]. <<http://docplayer.cz/16533817-Vliv-cestovniho-ruchu-na-cernou-horu-a-okoli-the-impact-of-tourism-on-the-cerna-hora-mt-and-its-surroundings.html>>
- [16] LOVCIODPADKU, 2019. *Lovci odpadků Krkonoše* [online]. Projekt pod záštitou Evropské unie [cit. 2020-1-20]. Dostupné z: <<https://www.lovciodpadku.cz/>>
- [17] OBYVATELECESKA, 2019. *Janské Lázně – Počet obyvatel v obci* [obrazek], [online], [cit. 2020-2-7]. Dostupné z: <<https://www.obyvateleceska.cz/Trutnov/Jansk%C3%A9%20L%C3%A1zn%C4%9B/579351>>
- [18] PÁSKOVÁ, M., 2014. *Udržitelnost cestovního ruchu*. 3. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus. 335 stran. ISBN 978-80-7435-329-1.
- [19] PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. Udržitelnost cestovního ruchu a ochrana přírody a krajiny v České republice. 2. 8. 2010. *Ochrana přírody – Zvláštní číslo*. [online]. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR [cit. 15. 4. 2019]. Dostupné z: <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/udrzitelnost-cestovniho-ruchu/>>
- [20] PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J., 2002. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. 448 stran. ISBN 80-239-0152-4.
- [21] PIZAM, A., MILMAN, A., 2014. The Social Impacts of Tourism. *Tourism Recreation Research* [online]. 29-33 [cit. 15. 4. 2019]. Dostupné z: <

- <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02508281.1986.11014414?src=recsys>>
- [22] RESPONDENT Č. 3, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, muž, student vysoké školy pracující brigádně jako průvodce v městském muzeu. Janské Lázně 30. 8.
- [23] RESPONDENT Č. 4, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, muž pobírající starobní důchod. Janské Lázně, 30. 8.
- [24] RESPONDENT Č. 8, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, muž, prodejce suvenýrů, 1. 6.
- [25] RESPONDENTKA Č. 1, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, žena pobírající starobní důchod. Janské Lázně 30. 8.
- [26] RESPONDENTKA Č. 2, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, žena, studentka vysoké školy pracující brigádně ve zmrzlinovém stánku na náměstí. Janské Lázně 30. 8.
- [27] RESPONDENTKA Č. 5, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, žena, pracovnice infocentra. Janské Lázně 30. 8.
- [28] RESPONDENTKA Č. 6, 2019. Polostrukturovaný rozhovor, žena, průvodkyně v biosférické rezervaci Askania Nova, 1. 6.
- [29] RESPONDENTKA Č. 7, 2019. Polostukturovaný rozhovor, žena pobírající starobní důchod, brigádně zaměstnána přes hlavní letní sezonu jako kontrolorka vstupenek do areálu Askania Nova, 1.6.
- [30] SALERNO, F., VIVIANO, G., MANFREDI, E., CAROLI, P., THAKURI, S., TARTARI, G., 2013. Multiple Carrying Capacities from a management-oriented perspective to operationalize sustainable tourism in protected areas. *Journal of Environmental Management* [online]. 116 - 125 [cit. 2020-3-28]. Dostupné z: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479713002934>>
- [31] SCI-NEWS, 2020. *Chov koně Převalského ve stepích Askania Nova* [fotografie], [online], [cit. 2020-3-28]. Dostupné z: <<http://www.sci-news.com/genetics/science-przewalskis-horse-genome-03276.html>>
- [32] UNESCO, 2011. *Askaniya – Nova* [online]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [cit. 2020-1-10]. Dostupné z: <<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/europe-north-america/ukraine/askaniya-nova>>
- [33] VDB.CZSO, 2020a. *Vše o území VDB* [online]. Veřejná databáze, Český statistický úřad – obec Janské Lázně [cit. 2020-2-7]. Dostupné z:

<<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u= VUZEMI 43 579351#>>

- [34] VDB.CZSO, 2020b. Výstupní objekt VDB [online]. Veřejná databáze, Český statistický úřad – obec Janské Lázně [cit. 2020-2-7]. Dostupné z: <<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CRU02&z=T&f=TABULKA&katalog=31742&str=v1306&v=v1339 KAT 154 1&u=v1306 VUZEMI 43 579351>>
- [35] ZACHRISSON, A., SANDELL, K., FREDMAN, P., ECKERBERG, K., 2010. Tourism and protected areas: motives, actors and processes. *International Journal of Biodiversity Science & Management* [online]. 350-358 [cit. 2020-4-8]. Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17451590609618156>>
- [36] ZELENKA, J., TĚŠITEL, J., PÁSKOVÁ, M., KUŠOVÁ, D., 2013. *Udržitelný cestovní ruch*. Management cestovního ruchu v chráněných územích. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus. 327 stran. ISBN 978-80-7435-244-7.

8 Přílohy

Tabulka 1: Klíčové indikátory udržitelného cestovního ruchu

Indikátor	Způsob vytvoření a zjišťování indikátoru	Příklad metod sběru dat
UNWTO 1 Ochrana území	Kategorie ochrany území podle indexu IUCN	Záznamy správy území o jeho zařazení do určitých kategorií ochrany, mapy
UNWTO 2 Stres	Počty turistů (návštěvníků) navštěvujících místo (za rok, za nejnavštěvovanější měsíc)	Počty turistů (návštěvníků), množství odpadu ve specifické studované oblasti
UNWTO 3 Intenzita užívání	Počty osob/ha v hlavní sezóně	Počty návštěvníků pláží, ubytovaných hostů apod.
UNWTO 4 Sociální dopady	Poměr počtu turistů (návštěvníků) a místních obyvatel (v hlavní sezóně a průměrně)	Počty turistů (návštěvníků) v místě, záznamy policie o přestupcích návštěvníků atd.
UNWTO 5 Kontrola rozvoje	Existence procedury hodnocení dopadů na ŽP (EIA) nebo formální kontroly rozvoje místa (land use) a intenzity užívání	Materiály útvaru územního rozvoje, stavebního úřadu (zejména územní plán) atd.
UNWTO 6 Odpadové hospodářství	Množství pevného odpadu a podíl recyklovaného odpadu, kapacita a míra využití hygienických zařízení v místě	Data statistických úřadů, záznamy o odvozech nákladů (počty nakládek), poměr osob / hygienických zařízení v hlavní sezóně
UNWTO 7 Proces plánování	Existence rozvojového regionálního plánu pro destinaci cestovního ruchu, který zahrnuje oblast cestovního ruchu	Plánovací dokumentace pro regionální i místní cestovní ruch (včetně překladu)

UNWTO 8 Kritické ekosystémy	Počty vzácných / ohrožených biologických druhů	Časové řady počtů ohrožených druhů
UNWTO 9 Spokojenost spotřebitelů	Míra spokojenosti návštěvníků	Pravidelná dotazníková šetření (cizinci zvláště)
UNWTO 10 Spokojenost místních obyvatel	Míra spokojenosti místních obyvatel	Pravidelný monitoring faktorů spokojenosti s vývojem cestovního ruchu
Indikátory určené pro lokální úroveň		
Sezónnost cestovního ruchu	Poměr prodaných lůžek v hlavní a vedlejší sezóně	Měsíční časové řady hostů registrovaných ubytovacích zařízení
Negativní dopady na přírodu	Pytlačení, neoficiální vstupy do chráněných oblastí atd.	Úřední záznamy incidentů
Degradace kulturního kapitálu	Náklady náprav škod zapříčiněných turismem	Data správců památek, pořadatelů festivalů atd.
Složené indikátory		
UNWTO A: únosná kapacita	Včasné varování: měření klíčových faktorů (několik složek) ovlivňujících schopnost místa absorbovat různou intenzitu cestovního ruchu	Kombinace ukazatelů kvality vody, přístupu k vodě, citlivosti místa kapacity infrastruktury
UNWTO B: tlak na místo (lokalitu)	Měření míry vlivu cestovního ruchu a kumulovaných vlivů dalších odvětví na dané místo, přírodní a kulturní	Náklady na úklid, odstranění škod, hustota využívání místa (osoby/m ²), sezónní návaly, negativní prvky chování

	atributy vlivu	
UNWTO atraktivnost	C: Kvantitativní měření těchto atributů místa, které je dělají přitažlivým pro cestovní ruch a mohou se měnit v čase	Kombinace ukazatelů kvality vody, srovnávacího oceňování krajinné a socio-kulturní rozmanitosti, úroveň údržby, hodnocení návštěvníků

Zdroj: UNWTO (1998), In: Pásková (2014)

Přibližný scénář otázek pro realizaci rozhovorů

- 1) Jak vnímáte rozvoj cestovního ruchu v této destinaci?
- 2) Myslíte si, že to s sebou přináší pozitivní nebo negativní dopady? A jaké?
- 3) Jaké změny přinesl cestovní ruch? Jak je hodnotíte?
- 4) Kde pracujete? Pokud v cestovním ruchu, v jakém odvětví a jak dlouho?
- 5) Myslíte si, že tuto destinaci navštěvuje stále více turistů?
- 6) Jaký je váš vztah k turistům a rozvoji cestovního ruchu?
- 7) Vadí Vám chování některých turistů? Co Vám vadí?
- 8) Změnil/a byste něco v organizaci cestovního ruchu v této destinaci? Jaké změny byste udělal/a?

Přepis rozhovorů – Janské Lázně

Rozhovor 1 – místní obyvatelka Janských Lázní

Autor: „Jak se Vám v Janských Lázních žije?“

Obyvatelka: „Žije se mi dobře, je to hezké město.“

Autor: „Jak vnímáte rozvoj cestovního ruchu v tomto městě?“

Obyvatelka: „Tak pořád se tu něco mění, naposledy tady nedaleko postavili tu stezku. Ale ta je až nahoře nad městem, tak mi to nevadí.“

Autor: „Myslíte si, že cestovní ruch s sebou nese nějaké pozitivní nebo negativní dopady?“

Obyvatelka: „Tak rozhodně spíš pozitivní. Jen se mi nelíbilo, jak se i v poslední době dost řešilo, že tady byly postavené nové soukromé domy a najednou je využívali k pronájmu turistům. Nebo původně měly být domy jednopodlažní a

najednou pak byly patrové a tak podobně. Protože pak do kasy města nejde moc peněz už takhle, natož potom, když to takhle někdo obejde. To je tak jediné negativní. No a taky, že je tady jen jeden obchod.“

Autor: „Toho jsem si také všimla. Vy tu máte na každém rohu kavárnu nebo restauraci, ale kam jezdíte nakupovat?“

Obyvatelka: „No právě. Musím jezdit do Trutnova. Tady máme jen jednu večerku a majitel se dost snaží, ale neobsáhne všechno, co je potřeba. My jsme si už na to zvykli, ale abych tak řekla, tak mezi lidmi na to nadáváme každý den.“

Autor: „Jaký máte vztah k turistům? Vadí Vám jejich chování?“

Obyvatelka: „Chování ani snad ne. Ale ty odpadky. Na veškerých turistických místech, vlastně i po celé republice. V televizi to ukazují, jak se musí dělat brigády, aby se to všechno sebralo. To nemůžu pochopit, že někdo jen tak pohodí nějaké odpadky.“

Autor: „A nevadí Vám třeba hluk?“

Obyvatelka: „Tak někteří to taky občas přeženou, ale není to moc často, tak to tolik nevadí.“

Autor: „A jaký vztah k turistům či celkově k cestovnímu ruchu máte?“

Obyvatelka: „Tak já tady žiji už opravdu dlouho. Takže mě to vlastně koneckonců ani nevadí. Nejsem z toho přímo nadšená, ale chápu to, že ty lidi chtějí poznávat a cestovat.“

Autor: „Nepřijde Vám, že je tu místních stále méně?“

Obyvatelka: „To rozhodně ano. Mladí se i třeba vyučí v nedalekém Trutnově, tam se dá dojíždět, ale pak se odstěhují pryč. Protože tady se dá pracovat jediné ve službách a to i tak sem do těch lázní zaměstnanci dojíždějí odjinud. Co vím, tak se v lázních i dost zaměstnávají cizinky, Polky nebo Ukrajinky, takže ani tam moc místních není. A místní, hlavně ty dvě poslední generace, to mají těžký. Když už tady bydlí, tak musejí dojíždět za prací jinam.“

Rozhovor 2 – pracovnice ve zmrzlinovém stánku (studentka)

Autor: „Jak vnímáte rozvoj cestovního ruchu i v porovnání s předchozími lety? Myslíte si, že je na vzestupu?“

Pracovnice: „Když jsem byla menší, tak tady bylo rozhodně méně penzionů a hotelů. Hlavně když je sezóna, tak je tady velké množství turistů a místní obyvatelé tady po ulicích ani moc nechodí. Naši zákazníci jsou v naprosté většině turisté.“

Autor: „Když jste hledala brigádu, je tu nabídka i v jiném odvětví než je cestovní ruch nebo služby?“

Pracovnice: „Prakticky vlastně není. Všechno s tím souvisí, hodně se tu nabízí práce v kavárně nebo restauraci.“

Autor: „Jak vnímáte chování turistů?“

Pracovnice: „Myslím, že spíš pozitivně. Především starší lidé jsou strašně vděční. Hodně těžké je to s dětmi, i když to je možná spíš generační problém.“

Autor: „Jaký vztah k cestovnímu ruchu máte? Jak to vnímáte?“

Pracovnice: „Tak mně je to celkem jedno, dost záleží na tom, jak se turisté chovají. Ale vyloženě nadšená nebo naopak našťvaná, to nejsem.“

Rozhovor 3 – Průvodce v muzeu (student)

Autor: „Jak vnímáte chování turistů?“

Průvodce: „Já jsem rád, že sem jezdí a nijak mi nevadí. Dokud se chovají normálně a neřvou, tak mi nevadí.“

Autor: „Vadí Vám tedy hluk, dělají ho často?“

Průvodce: „To zase ne, ale už se to párkrát stalo. Ne zase tak často, že by mě to nějak omezovalo, ale bylo to nepříjemné.“

Autor: „Nevadí Vám vysoký počet penzionů, hotelů, kaváren, když tu máte jen jediný obchod s potravinami?“

Průvodce: „No je pravda, že pro nějaký velký nákup se musí jezdit jinam.“

Autor: „Plánujete i po dostudování školy zůstat v Janských Lázních?“

Průvodce: „Přemýšlel jsem o tom, že se přestěhuji, ale mně se spíš líbí u těch hor, vyrostl jsem tady.“

Autor: „Co nějaká negativa? Provedl byste tady nějaké změny?“

Průvodce: „Tak rozhodně tady chybí nějaké ty obchody. Je to podobný problém, který řeší v Peci pod Sněžkou. Tam jsou myslím asi dva obchody a hodně drahé, rozhodně drahé pro místní obyvatele. Pak se tu dost řeší i problém s odpadky, které po sobě turisté nechávají, ale jinak mě nic nenapadá.“

Autor: „Jaký vztah máte k turistům a cestovnímu ruchu?“

Průvodce: „Je mi to vlastně celkem jedno. Ani ta nová stezka mě nijak neovlivňuje. Nadšený z toho nejsem, ale nijak mně to nevadí.“

Rozhovor 4 – místní obyvatel (důchodce)

Autor: „Jak vnímáte cestovní ruch? Jsou nějaké pozitivní nebo negativní aspekty?“

Obyvatel: „Tak Krkonoše jsou turisticky velice atraktivní. Tak si myslím, že pro město je to dobrý zdroj financí a hodně to přinese.“

Autor: „Jak se Vám tu žije? Nevadí Vám například pouze jeden obchod s potravinami?“

Obyvatel: „Tak nejlepší to není, ale s tím se nedá nic dělat. Za totality tu byla zelenina, masna, bylo tu všechno. Jenže to teď nikoho neuživí. Není tu ani lékárna, což mně třeba nevadí, spíš to vadí klientům lázní, kteří si tu žádné léky nepořídí.“

Autor: „Jak vnímáte chování turistů? Vadí Vám?“

Obyvatel: „To si vůbec nemyslím. Občas někteří místní nadělají více hluku a nepořádku než turisté, když bych měl být objektivní.“

Autor: „Jaký máte vztah k cestovnímu ruchu?“

Obyvatel: „Nevrlý rozhodně nejsem. Spíš k tomu mám pozitivní vztah. S některými turisty, kteří sem jezdí pravidelně, se i dokonce znám, občas zajdeme na pivo.“

Autor: „Navrhl byste nějaké zlepšení, aby se Vám tu žilo lépe?“

Obyvatel: „Obchod rozhodně ano, ale nevím, jestli by se našel někdo ochotný, kdo by ho vedl. Rozhodně by se tu další služby hodily, a to nejen pro místní, ale i pro turisty. Každému se občas stane, že něco zapomene, ale nic si tu nedokoupí. Základní potraviny jsou tady ve večerce, no zaplať pánbůh za to. Majitel to také nemá jednoduché. Objedná určitý počet pečiva, najednou přijede škola a je bez pečiva, protože mu nikdo neřekne, aby toho objednal víc.“

Autor: „Jak se Vám tu bydlí?“

Obyvatel: „Nádherně, já jsem tu moc rád. Houby tu rostou, je tu všechno. Odpadky v lese jsou, ale na turisty bych to úplně nesváděl, i když je to nepříjemné. Turisté se na druhou stranu na celý den rozprchnou po horách, pak se vrací až na večeri a zalezou na ubytování.“

Autor: „Myslíte si, že počet mladých lidí, kteří zde bydlí, narůstá?“

Obyvatel: „No já si myslím, že rozhodně ano. Je tu spousta malých dětí. Ve městě je školka a pětiletá škola, tak si myslím, že se to zase začíná pomalu plnit.“

Rozhovor 5 – Pracovnice infocentra

Autor: „Chodí sem turisté spíše pro informace nebo nakupovat suvenýry?“

Pracovnice: „Určitě obojí. Asi ani nemohu říct, co víc.“

Autor: „Vadí Vám něco na chování turistů?“

Pracovnice: „Mně to přijde přirozené. Nemyslím si, že by se chovali nějak špatně nebo měli nemístné otázky nebo něco podobného. Občas se stane, že tu mám na infocentru frontu několika lidí a do toho ještě někdo volá na pevnou linku a má spoustu otázek, tak to je pravda, že někdy není úplně čas stíhat všechno. Také tu máme na starosti ubytovací systém a těch žádostí je opravdu mnoho. Ale problém nemám asi s ničím.“

Autor: „Udělala byste tu nějaké změny?“

Pracovnice: „Asi ani ne. Prostory tu nejsou veliké, ale vcelku vyhovují potřebám infocentra.“

Přepis rozhovorů – Askania Nova

Rozhovor 1 – průvodkyně v Askania Nova

Autor: „Ve Vašem výkladu jste se zmínila, že v minulém století Askaniu Novu navštívilo za jediný den 10 000 lidí, porovnávala jste to se současnou návštěvností, kdy za celý minulý rok prošlo Askaniou Novou 80 000 lidí. Proč došlo k tak razantnímu úbytku návštěvníků? Rozhodli jste se počet návštěvníků limitovat?“

Průvodkyně: „Nikdo počet návštěvníků nelimitoval, pouze přirozeně klesl turismus na Ukrajině. Ekonomika turismus nepodporuje a celé situaci nepřispívá ani válka, kterou v současné době naše země vede proti Rusku.“

Autor: „Askania se nachází nedaleko anexovaného Krymu. Jsou zde ještě nějakí obyvatelé? Vy sama zde bydlíte?“

Průvodkyně: „Ano, já tu bydlím. Z původních 11 000 obyvatel zde zůstalo 4 000 obyvatel.“

Autor: „Čím se místní obyvatelé živí? Pracují převážně v cestovním ruchu nebo mají jinou práci v jiném odvětví?“

Průvodkyně: „V areálu botanické a zoologické zahrady pracuje momentálně 300 lidí, převážně místních obyvatel. Ostatní se živí jako farmáři, pracovníci nemocnice, školy a podobně.“

Autor: „Jaký vztah máte k rozvoji cestovního ruchu v Askanie Nově? Přála byste si, aby sem jezdilo více turistů?“

Průvodkyně: „Ano, určitě ano. Mimo jiné nám turisté vydělávají peníze, pomůže to zdejší ekonomice. Před měsícem jsme si pro návštěvníky připravili speciální den k oslavě výročí založení tohoto areálu. Ten den sem přijelo okolo 5 000 návštěvníků. Bylo by dobré, kdyby sem tolik návštěvníků jezdilo každý den.“

Autor: „Nemyslíte, že pokud by sem jezdilo tolik návštěvníků denně, tak by se změnil i život v Askanie Nově? Nezačaly by místním vadit davy turistů?“

Průvodkyně: „No, podívejte, v Dubaji či jinde v Arabských Emirátech mají taky velkou spoustu turistů a zvládají to tam. Myslím, že by to bylo jenom dobré.“

Autor: „Existuje zde nějaký marketingový plán, podle kterého řídíte rozvoj areálu?“

Průvodkyně: „Samozřejmě. Plán s návrhy na zlepšení či různé rekonstrukce každý rok přikládáme k žádosti o státní finanční podporu. Stát ale naše problémy neřeší, nemá na to dostatek financí, protože musí řešit jiné problémy, jako např. válku a další.“

Autor: „Soustředí se Váš marketingový plán na rozvoj tohoto areálu udržitelně? Myslím tím s ohledem na to, aby tento areál vypadal tak jako nyní, i pro následující generace. Nebo se plán soustředí především na rychlý ekonomický nárůst s velkým počtem turistů?“

Průvodkyně: „Kdyby přijelo mnoho turistů, tak by nám to nevadilo. Jsme schopni provézt Askaniou Novou opravdu mnoho lidí za jediný den. Co se týká plánu a ekonomiky tohoto areálu, to je složité. Tento areál je státní organizací a je financován především ze státní pokladny. Ovšem momentálně se stát nezajímá o cestovní ruch na Ukrajině, má daleko větší problémy, které brzdí rozvoj turismu. Cestovní ruch po celé Ukrajině je na velmi nízké úrovni. Stát především řeší válku a nějaké ekonomické a politické problémy, cestovní ruch je až na posledním místě.“

Autor: „Kolik průvodců je zde zaměstnáno?“

Průvodkyně: „Celkem 40.“

Autor: „Velice Vám děkuji za Váš čas a za cenné informace, které jste mi poskytla.“

Rozhovor 2 – pracovnice u vstupu do zoologické zahrady

Autor: „Jak dlouho zde pracujete a jaká je Vaše pozice?“

Pracovnice: „Já jsem už v důchodu. Pracuji zde pouze v létě v hlavní sezóně a kontroloju vstupenky.“

Autor: „Jaký máte vztah k turistům? Nevadí Vám na nich něco, nejsou např. hluční?“

Pracovnice: „Turisté mi tu vůbec nevadí, nedělají nic špatného. Samozřejmě je každý jiný, ale málokdo dělá něco, co by mi vyloženě vadilo.“

Autor: „Přála byste si, aby sem jezdilo více turistů?“

Pracovnice: „Rozhodně ano, měli bychom více peněz a moc by nám to pomohlo.“

Rozhovor 3 – Prodejce suvenýrů

Prodejce: „Odkud jste k nám přijeli?“

Autor: „Z České republiky. To co tady prodáváte je umělé nebo je to vyrobeno opravdu z pavího peří či zvířecích rohů?“

Prodejce: „To je všechno pravé. Všechny tyto výrobky, na které koukáte, jsou od zvířat, co žijí tady v zoologické zahradě v Askania Nova.“

Autor: „Jak dlouho tady prodáváte?“

Prodejce: „20 let.“

Autor: „A jak vnímáte vývoj tohoto areálu? Jezdí sem za tu dobu stále více turistů nebo se něco změnilo?“

Prodejce: „Rozhodně méně než tomu bylo dřív. Ještě před pěti lety, než začala válka, sem jezdilo mnoho lidí. A teď jezdí tak málo lidí, že se to nedá srovnat. Od té doby nežijeme, jen tak přežíváme. Posledních pár let je opravdu hodně špatných.“

Autor: „Jak se zde turisté chovají? Nevadí Vám na nich nic?“

Prodejce: „Jen pokud mají peníze (smích). To byl vtip. Nevadí nám nic. Podívejte se, oni nám vydělávají na chleba, nemůžeme si na nic stěžovat. Ale turisté se chovají dobře, tak si není stěžovat ani na co.“

9 Zadání práce (kopie)



Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Zadání bakalářské práce

Autor:	Sára Bouzková
Studium:	I1700208
Studijní program:	B6208 Ekonomika a management
Studijní obor:	Management cestovního ruchu
Název bakalářské práce:	Analýza udržitelnosti cestovního ruchu vybrané destinace CR
Název bakalářské práce AJ:	Analysis of the tourism sustainability of chosen tourism destination

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

v souladu se šablonou na MES, pokyny pro zpracování v MES, skripty Trousil - Jašíková (Úvod do tvorby odborných prací) a pokyny pro zpracování KRCCR, viz stránky katedry a stránky předmětu MES v LMS Blackboard

Tato bakalářská práce se zabývá percepcí socio-kulturních dopadů místních obyvatel v destinaci Jánské Lázně v Krkonoších a Askania Nova na Ukrajině. Cílem práce je určení stavu vztahu místní komunity k návštěvníkům a rozvoji cestovního ruchu pomocí Doxeyho iritačního indexu, a pomocí strukturovaných rozhovorů s místními obyvateli reflektovat možné dopady cestovního ruchu na sociální a kulturní prostředí komunity. Na základě vyhodnocení výsledků jsou obě destinace komparovány a jsou navrženy kroky vedoucí k rozvoji udržitelného cestovního ruchu v destinaci Janské Lázně.

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika zpracování
 - 2.1 Cíl práce
 - 2.2 Metodika zpracování
3. Teoretická část
 - 3.1 Cestovní ruch
 - 3.2 Udržitelný cestovní ruch
 - 3.3 Udržitelnost cestovního ruchu v chráněných územích ČR
 - 3.3.1 Socio-kulturní dopady na život místních obyvatel
 - 3.3.2 Způsoby zjišťování socio-kulturních dopadů
 - 3.3.3 Socio-kulturní únosná kapacita
 - 3.3.4 Psychologicky únosná kapacita
 - 3.3.5 Ekologicky únosná kapacita
 - 3.4 Optimalizace cestovního ruchu v chráněných územích

4. Praktická část

4.1 Janské Lázně

4.1.1 Historicko-geografické vymezení území destinace Janské Lázně

4.1.2 Sběr informací a průběh šetření v Janských Lázních

4.2 Askania Nova

4.2.1 Historicko-geografické vymezení území destinace Askania Nova

4.2.2 Sběr informací a průběh šetření v Askania Nova

4.3 Komparace obou destinací

5. Shrnutí výsledků práce

6. Závěry a doporučení

7. Seznam zdrojů

8. Přílohy

PÁSKOVÁ, M. (2014): Udržitelnost cestovního ruchu. Gaudeamus Hradec Králové, ISBN 978-80-7435-329-1, online dostupné na <https://databaze.op-vk.cz/Product/Detail/60774> Pásková, M., Zelenka, J.: Výkladový slovník cestovního ruchu, Linde Praha 2012 UN WTO (1997): Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry, ISBN: 92-844-0180-1 UN WTO (1998): Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism, ISBN 92-844-0280-8 UN WTO (1999): Guide for Local Authorities - Supplementary Volumes, ISBN: 92-844-0326-X databáze Sciencedirect

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu,
Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: prof. RNDr. Josef Zelenka, CSc.

Oponent: Ing. Martina Pásková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16.3.2015